

Experimenthus vid Korsvägen

ÅR 2001 SKA ETT populärvetenskapligt centrum stå klart vid Liseberg i Göteborg. Centret ska bli innehålla ett av Europas största akvarier och en experimentverkstad, där barn och ungdomar får upptäcka glädjen med naturvetenskap och teknik. Göteborgs universitet är huvudaktör i projektet, som beräknas kosta 225 miljoner kronor.

Sid 3

Stöd för utbildning och forskning

FYRA AV FEM GÖTEBORGARE anser att högre utbildning och forskning är mycket viktiga för regionens framtida utveckling. Det visar den senaste Väst-SOM rapporten.

Sid 4

Hur svensk är svensken?

DEN SOM KÄNNER SIG som svensk är svensk, det spelar alltså ingen roll om man har bott i Sverige i ett år eller ett helt liv. Definitionen av svenskheten sker på emotionella grunder - på gott och ont.

Under Populärvetenskapens vecka diskuterade en forskarpanel vem som egentligen är svensk.

Sid 6

Svårt att komma in på utbildning

TROTS ATT ANTALET STUDENTER har ökat med mer än 50 procent sedan 1988 har Sverige färre studerande än både Norge och Finland och flera europeiska länder.

De unga har inte vunnit på att det har blivit fler utbildningsplatser. Det har också blivit svårare att komma in på högskolan direkt efter gymnasiet.

Sid 10

Videon för ut forskningen

VÄXTEKOLOGEN ULF MOLAU har gjort en video om sin forskning, det sk ITEX-projektet.

Sid 11

Ledande forskningslaboratorium tio år

FORSKNINGEN VID Wallenberg-laboratoriet är världsledande inom hjärt- och kärlområdet, och firar i år 10-års jubileum. Eva Hurt-Camejo och hennes forskargrupp har ökat kunskapen om hur man kan förhindra uppkomsten av äderförkalkning.

Sid 13

Litterär jultävling sid 14

FOTO: HILLEVI NAGEL

"Verkligheten går inte att låsa in i discipliner"

OVE SERNHEDE har i sin forskning ägnat många år åt att tolka ungdomars olika kulturyttringar, särskilt deras musikskapande. Den tvärvetenskapliga forskningen ser han som absolut nödvändig för att nå en förståelse för samtidens ungdomskultur. Ove Sernhede är inte rädd för att sticka ut hakan och delta i debatten. Som forskare måste man ta ställning, menar han.

- Forskning är ingen verksamhet vid sidan om samhället. Den måste vara en del av de tanketraditioner som verkar för ett rättvist och värdigt samhälle, utan att för den skull ge avkall på vetenskaplighet.

Sid 8-9

Rektor har ordet

FOTO: EVA S. ANDERSSON

Som alla vid det här laget känner till har Göteborgs universitet en vision. Denna har nu spritts långt utanför universitetets gränser. Från många håll, lokalt, nationellt och faktiskt också internationellt kommer positiva kommentarer. Idéerna kanske vid första påseende inte verkar så unika, men synen på lärande som universitetets kärnverksamhet och som kopplar ihop individuell och kollektiv kunskapsbildning till en helhet, väcker allt större respekt. Jag har nyligen startat förberedelserna för en ny "Tanumkonferens" om kunskapsbildning. Den första ägde rum för nu snart ett och ett halvt år sedan och samlade lärare från i stort alla fakulteter vid vårt universitet. Många bidrog i tal och skrift och skildrade sin syn och erfarenhet av kunskapsbildning. Arthur Kornberg och Bodil Jönsson var inbjudna gäster. Mötet upplevdes som vitalt och spännande och var incitament till utvecklandet av "Visionen".

En viktig del av "Visionen" utgör målet att skapa "det goda universitetet". Detta innebär i grunden ett etiskt perspektiv. Jag var nyligen utsatt för en "hearing" av en regeringskommitté om forskningsfusk. I huvudsak diskuterades situationer där det förekommit stöld, kopiering, eller förfalskning av data. I många fall rör det sig om relativt klara moraliskt och ibland juridiskt förkastliga beteenden. Självklart måste vi försöka komma till rätta med, och minimera, dylika relativt sällsynta förhållanden. Det är dock uppenbart att det finns en bred gräzon där förhållandena inte är lika tydliga. En grupp bestående av Stellan Welin och Christina Stendahl arbetar nu intensivt med att färdigställa ett dokument som har titeln: "Vår etiska grundsyn". I denna beskrivs vad som karakteriserar god forskningssed, men också god undervisningsmed, god studiesed och god administrativ sed. En tanke är att denna skrift skall ha en mening för varje anställd och för varje studerande vid vårt universitet och skulle i någon form kunna ingå i kommande anställningskontrakt. Jag betraktar detta arbete som ett led i vårt kvalitetsarbete och som en investering i vårt varumärke GU.

Jag får i min nya roll förmånen att träffa många representanter för näringsliv, skola och samhälle. Jag tycker mig registrera ett antal stämningar och attityder.

Jag känner för det första att intresset för vårt universitet är stort. Politiker och näringslivsrepresentanter speglar i samtal att universitetet är en mycket viktig del av vår region och vårt samhälle både vad avser forskning och undervisning. Man är angelägen om att vi utvecklas självständigt och är drivande. Men det är också tydligt att man är bekymrad över att vi har svårt att anpassa oss till ökade och förändrade krav. Näringslivet, men även samhället i sin helhet, är i stort behov av fler högskoleutbildade människor, såväl grundutbildade som forskarutbildade. Naturvetenskaplig kunskap är det som nämns först, men, och detta är intressant, man är påtagligt medveten om att det behövs "nya" utbildningar där humanistiska, samhällsvetenskapliga och konstnärliga perspektiv integreras med naturvetenskap i ökad utsträckning.

Visst kan vi svara upp mot dessa krav – om vi får tid och pengar! Jag tror dock att vi måste hitta mekanismer för snabbare förändringar.

Jag önskar er alla en riktigt God Jul och ett Gott Nytt Spännande År!
Bo Samuelsson

Utbildningsminister Carl Tham försvarar utbyggnaden av mindre och medelstora högskolor med nyttoargument såsom: Att sprida kunskapen är bra för den regionala utvecklingen och Sveriges framtid. Antalet examinerade doktorander ska i framtiden öka kraftigt. Det bästa måttet på grundutbildningskvalitet verkar vara "genomströmningshastigheten", en student ska fort igenom systemet.

Frågan om universitetets idé har på nytt aktualiserats, nu senast på en konferens om universitetets idé och identitet. Kanske beror detta på att betydande resurser ges till mindre och medelstora högskolor medan universiteterna får kämpa för att klara av allt fler studenter med i stort sett oförändrade resurser.

Men vad är egentligen universitetets idé? I november var den amerikanske historieforskaren Sheldon Rothblatt i Göteborg och talade om universitetets idé. Han menar att idén – eller snarare idéerna – om universitetet har behållit sitt starka grepp under åren, men att ett universitet i princip kan se ut hur som helst.

Man kan verkligen fråga sig vilka idéer som ligger till grund för Thams förslag om ny forskarpolitik? Eller om det är en mer krass ekonomisk politik som styr utbildningspolitiken?

Hur som helst, så vet vi att de tvära kasten i utbildningspolitiken får praktiska konsekvenser.

Vid statsvetenskapliga institutionen håller Susan Marton på med en intressant avhandling som säkert kommer att kasta ljus över dagens snabbt föränderliga utbildningspolitik. Hon analyserar den högre utbildningspolitiken i Sverige under åren 1968-1996, å ena sidan statens behov av styrning av högre utbildning, å andra sidan universitetens och högskolornas krav på autonomi. Det finns, enligt Marton, en rad olika konkurrerande intressen som styr utbildningspolitiken. Är det staten, marknaden, forskarna eller samhällets behov som avgör politikens riktning?

Tredje numret av GU Journalen har nu kommit ut. Den här gången ett extra tjockt julnummer på 16 sidor, välfyllt med artiklar och reportage om universitetets verksamhet.

Liksom i tidigare nummer tar vi upp viken av forskningsinformation. Bland annat ett reportage om växtekologen Ulf Molau som gjort en video om sin forskning om hur växthuseffekten påverkar miljön i Arktis. Under profilen presenterar vi ungdomsforskaren Ove Sernhede, som är ett lysande exempel på en forskare som arbetar tvärvetenskapligt och som är aktiv i samhällsdebatten.

Nästa år kommer GU Journalen ut med åtta nummer, fem under våren och tre under hösten. Min förhoppning är att tidningen känns angelägen och intressant för dig som arbetar vid Göteborgs universitet. En av GU Journalens uppgifter är också att bidra till diskussionen om "universitetets idé". Tidningen medverkar på så vis till att förmedla information till anställda och andra aktörer (särskilt massmedier) om beslut som fattas och initiativ som väcks vid universitetet.

Hör gärna av dig med förslag på vad vi ska ta upp. Jag efterlyser också kronikörer inför vårens nummer. Dessutom tar jag också mycket gärna emot synpunkter på den nya tidningen.

Med hopp om trevlig läsning!

Allan Eriksson
redaktör

Pressröster

” Under fälttroppet ökad effektivitet vill regeringen åstadkomma en genomgripande förändring av forskarutbildningen i humaniora, vilket i sin tur i ett slag ändrar förutsättningarna för den humanistiska forskningen i vårt land, skriver Jan Lindgren, professor i historia, Uppsala universitet, i SvD.

Han menar att Thams politik får långtgående konsekvenser för humanistiska ämnen genom att antalet doktorander kraftigt reduceras. Nej, utbildningsministern är tydligen bara intresserad av att få ut så många forskare som möjligt ur systemet utan att intressera sig för kvaliteten.

”Snabbt är bra! Och skall man producera skit är det ju bäst att det går fort”, skriver Lindgren.
(SvD Kultur 30 november 97)

” Förslaget är fullständigt fritt från minsta eftertanke och konsekvensanalys, skriver Tuve Skånberg, fil mag och riksdagsman (kd), på SvD debatt, med anledning av Thams förslag till reformering av forskarutbildningen.

Han hävdar att förslaget hotar att allvarligt skada doktorandutbildningen inom de humanistiska ämnena.

”Det är obegripligt hur regeringen samtidigt kan efterfråga fler doktorsexamina, ja ställa mål för hur många som ska examineras, utan att annat än tillfälligt tillföra medel – och så samtidigt förhindra dem som på egen hand vill ta till det hårda arbetet att genomföra en forskarutbildning”, skriver Skånberg.
(SvD Debatt 3 november 97)

” Sven-Eric Liedman är orolig för att åtkänsligheten mellan högskola och näringsliv knyts allt hårdare. Med den högskolepolitik som Sverige i dag bedriver hotas en av universitetets grundpelare: det oberoende tänkandet. I stället vill man knyta universitet och näringsliv starkare samman. Politikerna håller på att fuska bort kvaliteten och förväxlar högskolor med vinstdrivande företag.

Han hävdar att vi kanske ska vara glada för att det inte finns någon högskola i Båstad eller Ängelholm. En högskola där skulle ha samarbetat nära med både Skanska och Banverket.

”Det hade stött båda i deras ödesdigra hantering”, skriver Liedman, professor i idé och lärdoms historia vid GU.
(G-P Kultur 4 november 97)

GU JOURNALEN är en informations- och personaltidning från Göteborgs universitet REDAKTÖR: Allan Eriksson LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén. ANSVARIG UTGIVARE: Siv Bondenäs Brink STF ANSVARIG UTGIVARE: Åke Pettersson MEDVERKANDE SKRIBENTER: Anders Franck, Ulrika Praetorius, Eva Lundgren, Lars Kågström, David Andersson & Mats Nilsson ADRESS: Informationsavdelningen, Göteborgs universitet, Vasaparken, 411 24 Göteborg. TEL: 031-773 1021. FAX: 031-773 4354 E-POST: Allan.Eriksson@adm.gu.se INTERNET: www.gu.se/GU-Journalen TRYCK: ArkTryckarna AB, Göteborg. Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning. UPPLAGA: 5 200 EX UTGIVNING: 8 nummer/år. Nästa nummer kommer i mitten av februari. ADRESSÄNDRING: Gör skriftligt anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvaras ej. Citera gärna, men ange källan. ISSN: 1402-9626

Klartecken för satsning på kunskapscentrum

Nu är det klart! Kunskapens Hus blir verklighet – men i större kostym och med nytt namn. Det nya vetenskapscentret Korsvägen ska stå färdigt sommaren 2001.

NÄRMARE 225 MILJONER kronor kommer fonder, näringsliv, universitet och andra att bidra med för att bygga ett populärvetenskapligt hus som ska få ungdomen att upptäcka glädjen med naturvetenskap och teknik.

Projektet har vuxit fram genom samverkan mellan universitetet, Chalmers, Göteborgsregionens kommunalförbund och Västsvenska Handelskammaren.

– Den nya anläggningen, som kommer att ligga vid Korsvägen, ska vara en kombination av experimentverkstad, museum, teater, galleri, skola och en av Europas största akvarieanläggningar, säger Jan Westin som är projektansvarig för Kunskapens hus.

Tanken är att barn och ungdomar ska utforska olika naturvetenskapliga och tekniska fenomen, ett slags experimentverkstad som är både lärorik och rolig. Det ska dessutom finnas filmsal/ videokonferensanläggning, lektionssalar, utrymme för tillfälliga utställningar, restaurang och vetenskapsbutik.

Göteborgs universitet har sedan flera år arbetat för att få till stånd ett "Kunskapsakvarium", Kunskapens Hus.

Idén kläcktes för fem år sedan då fakultetsinformatorerna Jan Westin och Roger Lindblom var engagerade i kunskapsförmedlingen i Havets Hus i Lysekil. I samband med detta besökte de ett flertal akvarieanläggningar i Europa.

– Vi såg vilket enormt intresse det fanns för havets fantastiska varelser, säger Jan Westin. Men det kunskapsutbud som fanns var ganska skralt. Vi insåg då vilken stor potential en stor akvarieanläggning skulle vara för att nå ut till den unga publiken och stimulera dem till kunskapsökande, vetenskap och vidare studier.

Två avdelningar

Korsvägen kommer att bestå av två avdelningar: Aquademin (vars namn syftar på vatten, barn och vetenskap) och Experimentum. Idén med Aquademin är att presentera levande miljöer med vattenanknytning från världens alla hörn och beskriva dem med universitetets hela kompetens. Vad kan vi om t ex Sydamerikas regnskog? Vad vi

vet om folket som bor där, deras språk, religion...? Vad känner vi till om områdets geologi, dess växter och djur? Var kommer kemin och fysiken in?

– På detta sätt kan vi visa på vetenskapens betydelse för att vi ska kunna förstå vår omgivning och kunna ta tillvara och värda de resurser den erbjuder, säger Jan Westin.

Vatten som tema

Besökaren tas med på en världsomspännande vandring utmed i och under en så gott som obrotten vattenled av bäckar, floder och hav. På vägen får resenären lära sig en hel del om områdets miljö. Det ska finnas möjligheter att på egen hand upptäcka mycket genom olika experiment och laborationer på temat vatten. Längs färdvägen finns också tematrummet "Dödliga skönheter", där giftiga eller på annat sätt farliga djur och växter visas.

Den andra avdelningen, Experimentum, ska presentera naturvetenskap och teknik utifrån tre teman: "Allt större", "Allt mindre" samt "Tidens gång". Därigenom kan besökaren få en uppfattning om ett stort antal företeelser fördelade efter storlek, funktion och tid med utgångspunkt från människan.

En fot i Tollered

Projekt Korsvägen har också sedan ett halvår en fot i kunskapsverkstaden Experimentum.

– Den otalige behöver inte vänta – utan kan få en försmak av vad som kommer skall genom att besöka Experimentum i Tollered, säger Jan Westin. Där visar vi redan nu delar av innehållet i den kommande anläggningen vid Korsvägen, varje dag mellan kl 11.00-17.00. Gör gärna ett besök i verkligheten och via "nätet" på adress:

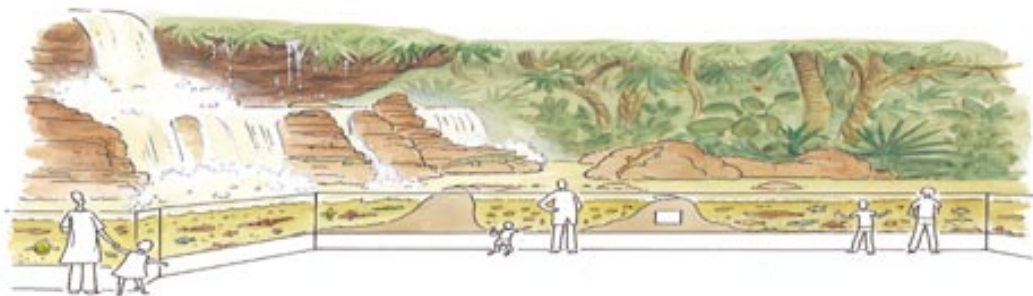
www.gu.se/Korsvagen/index.html

Allan Eriksson

FAKTA/ Projekt Korsvägen

Den totala projektkostnaden är cirka 225 miljoner kronor för vetenskapscentret.

Wallenbergstiftelsen har skjutit till 50 miljoner kronor och KK-stiftelsen 38 miljoner kronor. På goda grunder tror man att andra stiftelser, fonder och näringsliv kommer att bidra med 80 miljoner kronor och universitetet, Chalmers och kommunerna ställa upp med närmare 60 miljoner kronor.

TEKNING: JAN-LOUF SANDGREN

Kunskapshuset Korsvägen. I en av avdelningarna, Aquademin, kommer besökaren i närkontakt med vatten, natur och vetenskap.

Kristineberg får särskild EU-status

Kristinebergs marina forskningsstation har fått ett internationellt erkännande och närmare 4 miljoner kronor i bidrag för att kunna ta emot gästforskare.

KRISTINEBERG ÄR NUMERA klassad som "Large scale facility" – eller en storskalig forskningsanläggning i Europa. Totalt får Kristineberg 3,6 miljoner kronor för att under en tvåårsperiod kunna ta emot gästande forskare från Europas alla hörn och stå för deras kostnader vad gäller exempelvis avgifter, resor och uppehälle.

– Att bli klassad som en

"large scale facility" är en stor bedrift – konkurrensen är stenhård, säger Kerstin Jansson, föreståndare för Kristinebergs marina forskningsstation.

EU har valt ut stationen som en anläggning av strategisk betydelse för den europeiska forskningen. Detta EU-program har som syfte att främja rörlighet inom forskningen mellan EU-länderna, bl a genom att göra Europas bästa anläggningar tillgängliga för alla medlemsstater.

– De anläggningar som blir utsedda måste ha något unikt att erbjuda unionen. Det kan innebära att man har tillgång

till någon speciell teknik eller kan erbjuda speciella forskningsmöjligheter på annat sätt. Man måste också ha möjlighet att ta emot forskare från EU-länder som har behov av att få tillgång till denna resurs.

Det unika med Kristineberg är, enligt EU:s bedömning, i korthet följande faktorer:

- Tillgång till en osedvanligt rik och varierad havsmiljö i Gullmarsfjorden.

- Ett av Europas modernaste laboratorier, med unika experimentmöjligheter i omedelbar anslutning till havet.

- Kristineberg har en lång tradition att ta emot gästfor-

skare och ett väl utvecklat internationellt nätverk.

– Detta höjer betydligt vår status som forskningsstation, säger Kerstin Jansson. Inom Norden finns endast ett fåtal forskningsanläggningar med "Large scale-status", vilket gör utmärkelsen ännu värdefullare ur svenskt perspektiv.

Allan Eriksson

Nytt från ledningen

NYTT RAMAVTAL FÖR BESTÄLLNING AV RESOR

Göteborgs universitet har tecknat ett nytt ramavtal för beställning av resetjänster. Den 1 februari upphör avtalet med Nyman & Shultz. Detta innebär att de anställda vid GU i största möjliga utsträckning ska välja resetjänster från Benett Resebyrå och Hansen och Partners Resebyrå.

ELEKTORSFÖRSAMLINGEN UTSEDD INFÖR NYA STYRELSEN

Det pågår en process för utseende av lärare i den nya universitetsstyrelsen som ska vara klar den 1 januari 1998.

Det är regeringen som bestämmer hur många ledamöter som skall representera lärarna och studenterna vid varje högskola. Regeringen utser, som bekant, ordförande i styrelsen och respektive högskola/universitet utser lärarrepresentanter. An så länge är det flera frågetecken kring antal ledamöter och vem som blir ordförande i universitetsstyrelsen vid Göteborgs universitet.

Nu har 35 ledamöter valts in i elektorsförsamlingen som i sin tur kommer att välja två eller tre lärarrepresentanter för nästkommande mandatperiod i universitetsstyrelsen (1998-01-01-2001-12-31). Ledamöterna representerar proportionellt de olika fakultetsnämnderna.

Försöksdjursenheten flyttas över till den nyinrättade enheten "Laboratoriet för experimentell biomedicin" för djurexperimentell verksamhet.

PÅ NYA POSTER

- Berit Asklung har utsetts till universitetsråd för kvalitets-säkring och kvalitetsutveckling

- Inger Wejdling har utsetts till administrativ chef för den nya enheten för IT-service

- Lars Nilsson är ny ekonomidirektör vid Göteborgs universitet. Han kommer närmast från Utbildningsförvaltningen i Göteborgs kommun, där han varit chef för ekonomi och IT-samordning. Den 1 februari 98 börjar han anställningen.

Lars Nilsson, ny ekonomidirektör

NYA RIKTLINJER FÖR UTBILDNINGSPROGRAM

Styrelsen har antagit ett antal riktlinjer för hur inrättande av utbildningsprogram får gå till.

Enligt styrelsen bör antalet utbildningsprogram begränsas för att studenterna mer fritt ska kunna välja sin utbildning från universitetets hela utbud av kurser. Studenterna uppmuntras även att fördjupa sig i något ämne för att kunna ta kandidat- eller magisterexamen. På så sätt uppnår studenten både bredd och djup på sin utbildning. Det är anledningen till att styrelsen är restriktiv med inrättande av nya utbildningsprogram.

För att möta studenternas krav på en garanterad plats inom ett längre utbildningsprogram har styrelsen fattat följande riktlinjer:

- Det skall finnas minst ett utbildningsprogram som leder fram till yrkesexamen. Men detta utesluter inte att vissa yrkesexamina kan uppnås genom att studenten väljer kurser till dess kraven för examen är uppfylla.
- Det skall finnas tydliga mål för den sammanhållna utbildningen inom respektive program. Målen ska nås genom en nära och ämnesintegrerad samverkan mellan ämnen/kurser. Utbildningen ska därigenom bli effektivare.
- Student som antas till utbildningsprogram och som påbörjar utbildningen ska ges garanterad plats inom programmets normalstudietid. Om en student på grund av platsbrist inte kan beredas plats på viss valbar kurs, skall hon/han garanteras plats på annan relevant kurs inom programmet, till dess plats kan ges på den önskade kursen.

Notiser

Ökad satsning på forskarutbildning nödvändig

Med tanke på den utbyggnad av högskolesystemet som nu pågår och planeras i Sverige är regeringens satsning med 236 miljoner kronor på forskarutbildningen helt otillräcklig. Den bedömningen gör Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) i rapporten "Får vi nog av doktorer? Om behovet av disputerade i högskola och samhälle".

Ett särskilt angeläget problem är bristen på doktorutbildade lärare, inom främst humanistisk, juridisk, samhällsvetenskaplig, matematisk-naturvetenskaplig och teknisk fakultet. Enligt regeringens förslag ska utbyggnaden av högskolan öka med ytterligare 25 procent till sekelskiftet, vilket innebär att dagens cirka 215 000 högskolestuderande kommer att ha ökat till uppemot 270 000.

För att kunna möta högskolans behov de närmaste fem åren, kommer cirka 2 600 doktorer att behövas, skriver SUHF i rapporten.

Gruppen utsedd för granskning av GU

Det står nu klart vilka som ska ingå Högskoleverkets bedömargrupp av granskningen av kvalitetsarbetet vid Göteborgs universitet. Bedömargruppen består av följande personer:

- Professor Per-Olof Glantz, Lunds universitet, ordförande
- Prorektor Bente Kristensen, Handelshögskolan i Köpenhamn
- Universitetsdirektör Johnny Andersson, Uppsala universitet
- Britt-Marie Bystedt, Bromma

Högskoleverkets kontaktpersoner är Staffan Wahlén och Claes Elmgren.

Allt fler blir forskare

Under de tio senaste åren har antalet nyantagna till forskarutbildning ökat med 38 procent. Förra läsåret fanns det nära 16 000 aktiva forskarstudenter. Det framgår av Högskoleverkets "Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96".

Högre utbildning viktigare än bilindustrin

Stödet för högre utbildning och forskning är mycket stort bland göteborgarna, det visar den senaste Väst-SOM rapporten som Göteborgs universitet gjort.

ÅRETS RAPPORT HAR titeln "Nya Landskap" och syftar på politiska förändringar som sker inom massmedia, politik och serviceproduktion – särskilt med tanke på bildandet av det nya västvenska länet vid årsskiftet.

I ett kapitel analyserar SOM-rapportens redaktör Lennart Nilsson i vilken utsträckning medborgarna uppfattar Göteborg som kunskapsstad. Hur många göteborgare kommer egentligen i kontakt med Göteborgs universitet och Chalmers? Och vilken betydelse bedömer medborgarna att högre utbildning och forskning har för Göteborgs och regionens framtida utveckling?

Göteborg som kunskapsstad

Göteborg har som bekant en hög utbildningsnivå – närmare 30 procent av alla göteborgare i åldern 20-64 år har eftergymnasial utbildning, vilket är långt över riksgenomsnittet.

Göteborg är i likhet med andra universitetsstäder en kunskapsstad, säger Lennart Nilsson. Det finns en omfattande högre utbildning och forskning. Men staden är socialt delad, i innerstaden finns många högt utbildade medan andelen högskoleutbil-

dade i, till exempel, Biskopsgården, bara är 10 procent.

En klar majoritet anser att högre utbildning och forskning är mycket viktiga för Göteborgs och regionens framtida utveckling. Högre utbildning tillmäts större betydelse än bilindustrin och hamn och sjöfart samt transporter.

Stort stöd för utbildning

I stort sett alla tycker att högre utbildning och forskning är viktiga; både män och kvinnor, unga och gamla, arbetare och företagare, moderater och vänsterpartister. Fyra av fem göteborgare med högskoleexamen bedömer att högre utbildning och forskning är mycket viktiga. Män är något mer positiva än kvinnor. Ett något överraskande resultat är att stödet för högre utbildning och forskning är störst bland de äldre, men minskar med sjunkande ålder, trots att de yngre är de mest välutbildade.

En förklaring kan vara att unga människor i mindre grad tänker på regionens utveckling, tror Lennart Nilsson.

Om nu utbildning och forskning är viktiga i ett regionalt perspektiv, vilka områden tycker göteborgarna att man ska satsa på?

Allra viktigast är medicin, teknik och ekonomi. Därefter följer i fallande skala lärarutbildning, naturvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora. Det konst-

närliga området anses vara minst viktigt.

I det här perspektivet ses ekonomi och teknik som komponenter i en regional utveckling. Men ett rikt kulturliv har stor betydelse för stadens attraktionskraft, inte minst för rekrytering av t ex professorer till universitetet.

Bred kontakt med universitetet

Var femte göteborgare har läst vid Göteborgs universitet. Allra flest har läst vid samhällsvetenskapliga fakulteten. Var tionde har läst något humanistiskt ämne. Naturvetenskapliga studier är mindre vanligt och det är bara några få procent som läst medicin eller någon konstnärlig utbildning.

Vilken kontakt har då medborgarna med universitetsvärlden?

Undersökningen bekräftar att många har bred kontakt med universitetet – på olika sätt, säger Lennart Nilsson. De med universitetsutbildning kommer i betydligt högre grad än andra i kontakt med universitetet, både i yrkes- och privatlivet.

Var femte göteborgare har under det senaste året gått på en föreläsning eller annat arrangemang som anordnas av Göteborgs universitet eller Chalmers.

Allan Eriksson

Nytt från regeringen

Uppgörelse om forskarutbildningen

En uppgörelse om forskarutbildningen har träffats i utbildningsutskottet mellan socialdemokraterna och centern. Från början var även folkpartiet med på uppgörelsen, men har nu hoppat av efter hård intern kritik.

Partierna har enats om att skjuta till ytterligare 50 miljoner kronor till forskarutbildning, främst inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området. Detta sker genom att forskarutbildningen tilldelas en större andel av fakultetsanslagen.

Sammanlagt får forskarutbildningen 950 miljoner kronor 1998, vilket innebär ett tillskott på cirka 175 doktorandtjänster.

Enligt utskottet ska doktorander som antagits innan de nya reglerna träder i kraft vid årsskiftet få studiemedel enligt de gamla reglerna fram till 2002. Den som söker plats i forskarutbildning behöver inte visa upp finansiering för alla åtta år det beräknas ta att nå doktorsexamen. I stället får lärosätet ett ansvar och ska vid antagningen göra en bedömning av finansieringen. Den helt fria antagningen upphör därmed. Dessutom kan doktorander även i

fortsättningen kombinera doktorandstudier med förvärsarbete på så sätt att utrymme för studier ges.

Uppdragsutbildning ger poäng

Reglerna för universitetens och högskolornas uppdragsutbildnings verksamhet blir nu tydligare. Den som genomgått uppdragsutbildning, som har samma kvalitet som annan grundläggande högskoleutbildning, ska få tillgodoräkna sig poäng för detta.

Universitet och högskolor får bedriva uppdragsutbildning mot avgift från en uppdragsgivare. Det är uppdragsgivaren som utser vilka som ska delta i utbildningen.

Men universitet och högskolor har endast rätt att utfärda examensrätt för uppdragsutbildning som motsvarar grundläggande högskoleutbildning.

Uppdragsutbildning får inte heller bedrivas om den har en negativ inverkan på ordinarie högskoleutbildning.

Tekniskt forskningsinstitut i Göteborg

Regeringen har fattat beslut om att tillsätta en organisationskommitté för att förbereda för ett tekniskt forskningsinstitut i Göteborg. Tanken är att den enskilde

företagaren ska kunna vända sig till det nya institutet för att få del av forskningsresultat och hjälp med att utveckla sin speciella produkt.

Kommittén, som är sammansatt av representanter från både näringsliv, universitet och högskolor, kommer att leda av förre verkställande direktören i SKF Mauritz Sahlin. Organisationskommitténs sekreterare är akademisekreterare Silas Gustavsson vid Göteborgs universitet.

Avtalet med Vårdhögskolan försenat

Förstatligandet av Vårdhögskolan skjuts upp ett par månader, det står klart sedan regeringen inte godkänner de avtal som upprättats mellan kommunerna/landstingen och universitetet. Ett tilläggsavtal håller på att skrivas och tidigast den 1 april 1998 kan samgåendet äga rum.

Rektor Bo Samuelsson har förordnats att ingå i Kommittén (S 1997:05) om överföring av organ och vävnad från djur till människa.

Strid om humanisternas roll i forskningen

Trots hård kritik mot den nya utbildnings- och forskningspolitiken, så viker Tham inte en tum.

Reformeringen av forskarutbildningen kommer att gynna alla – även humanisterna.

DET BLEV STUNDTALS en hetsig orduell när utbildningsminister Carl Tham mötte fd utbildningsminister Per Unckel i en debatt om vilken universitetspolitik som är bäst för Sverige.

– Sverige är på väg tillbaka på grundutbildningsrådet, varnade Per Unckel. Det saknas resurser i dag. Det är statens förbaskade skyldighet att se till att vi har en grundforskning med god kvalitet.

Han framhöll också att reformeringen av forskarutbildningen bygger på föreställningen att bara man kan fixa studiefinansieringen så kommer man in på forskarutbildningen.

– Det är helt fel utveckling och drabbar humanisterna särskilt hårt. Systemet innebär att antalet doktorander skärs ned kraftigt, vilket minskar grundforskningen i humaniora. Universitetet skall alltid vara öppna för den nyfiken, briljante studenten.

Carl Tham betonade vikten av att satsa på de små- och medelstora högskolorna. Ett skäl till utbyggnaden är att kunskapen ska nå ut till så många som möjligt. Högre utbildning och forskning har stor betydelse i en regional utveckling, hävdade han. Och kvaliteten ska stärkas genom reformeringen av forskarutbildningen.

– Det kan inte vara meningen att en dok-

torand går igenom hela forskarutbildningen utan ordentlig finansiering. Det måste bli ett slut på studieavbrott!

Unckel menade att regeringens politik missgynnar humanisterna.

– Tham räknar bara med att få ut så många forskare som möjligt ur grundutbildningen för att det gynnar Sveriges utveckling. Men vi får inte ha en så fyrkantig syn på forskaren. Det passar inte in på humanister. Det är kanske inte hela världen om en humanist gör ett studieavbrott.

Därefter gick Tham till motangrepp:

– Humanisterna har särskilt goda skäl att tycka bra om reformeringen av forskarutbildningen. Bara hälften av dem som studerar inom humaniora i Sverige tar examen. Och det är det ansvar vi nu tar, när vi ger 150 miljoner kronor för att finansiera forskarutbildningen och gör en särskild satsning på humanisterna.

– Tänker moderaterna, om ni vinner valet nästa år, genomföra avgifter för att studera vid universitet och

högskolor, frågade Tham flera gånger med hänvisning till moderaternas motion i riksdagen.

– Nej, det är klart att vi inte vill. Vi ska erbjuda en fri akademisk utbildning i Sverige, svarade Per Unckel.

Men svaret var ändå oklart, för Unckel menade att fler studenter borde ha möjlighet att ta med sig hela studieanslaget när de läser utomlands.

Då svarade Tham rappt att själva idén med EU är att det ska vara samma villkor oavsett var man studerar.

– Det betyder inte att man ska förändra hela finansieringssystemet. Jag tror inte på en slags utbildningspeng som moderaterna har i åtanke. Utbildning och forskning är en typisk allmännyttighet. Det bästa och mest rättvisa systemet är offentligt finansierat.

Allan Eriksson

Carl Tham och Per Unckel debatterade universitetspolitik i aulan i Vasaparken. De gav uttryck för olika grundsyn på forskningen och forskarutbildningen.

FOTO: GÖRAN OLSSON

Analys/Tham & Unckel

I sitt samtal med Jan Ling efter debatten menade Sven-Eric Liedman att utbildningspolitikerna vill göra universitetet alltför likformigt och inte erkänner att skilda ämnen har olika förutsättningar. Det finns en farlig fixering vid de rent kvantitativa resultatet. De smarta institutionerna devalverar därför sina poäng. De styrande vill ha så många doktorsavhandlingar som möjligt men bryr sig mindre om deras kvalitet. Men en forskare som håller på länge kan i gengäld skapa en intressant avhandling.

Det var att lätt att tolka dessa synpunkter som en kommentar till den debatt mellan Per Unckel och Carl Tham som hållits en stund tidigare. Även om partierna betonar skillnaden mellan varandra finner man på flera punkter en samsyn mellan moderater och socialdemokrater. Båda anser att "genomströmningshastigheten" är det bästa måttet på en grundutbildningskvalitet.

Tidigare hade Unckel en liknande syn på forskarutbildningen. Nu har han emellertid tänkt om och anser att man inte skall ha en så "mekanistisk" uppfattning. Doktoranderna är inte några elever. Och han framhöll att det nya förslaget om forskarutbildning skulle missgynna framförallt de humanistiska ämnena.

Carl Tham uppfattar emellertid genomströmningshastigheten som det bästa måttet även på doktorandutbildningen. Han ser, i motsats till Unckel, varje antagen forskare som inte blir klar i tid som ett misslyckande.

Tham tillbakavisade också uppfattningen att det skulle finnas någon avgörande skillnad i detta avseende mellan humaniora och naturvetenskap. Visserligen vill humanisterna ofta uppträda som "solodansörer". Men det är ett synsätt som inte hör till vår tid. Tidsenliga humanisterna är mindre egensinniga och mer gruppanpassade.

Det finns säkert administrativa fördelar med Thams system. Men risken är att de humanistiska ämnena pressas in i ett system som inte passar dem. Den som avbryter sin tandläkar- eller civilingenjörutbildning har kanske inte så stor nytta av sina studier. Men kunskaper i humaniora är viktiga även om de inte leder till någon examen.

Inom de humanistiska ämnena har man ofta försökt efterlikna de naturvetenskapliga metoderna. Men det måste finnas en skillnad mellan ämnen där man sysslar med experiment som kan upprepas och ämnen där man forskar om människor, vilka förhoppningsvis inte är lika förutsägbara.

Man erinrar sig den gamla historien om svensk-amerikanen som kom hem och berättade om hur bra räkningssmaskiner som fanns i USA. Man behövde bara sätta in hakan i maskinen så blev man nyrakad och fin.

– Men alla hakor är väl inte lika, invände någon.

– Det gör inget. De blir lika i maskinen.

David Andersson, filosof och skribent

Varför är det så viktigt att tillskriva universitet en idé?

FINNS DET VERKLIGEN en gemensam universitetsidé som förenar institutioner med så många olika förutsättningar? Frågan ställdes på sin spets under konferensen Universitetets idé och identitet, som institutionen för idé och lärohistoria och universitetet arrangerade i november i Aulan.

Den amerikanske historieforskaren Sheldon Rothblatt, som är känd som en av de främsta experterna på universitetshistoria, gjorde en snabb historisk exposé över ämnet.

Han inledde med det något kontroversiella påståendet: Har det egentligen någon betydelse om ett universitet har en idé eller inte? Varför är det så viktigt att tillskriva universitetet en idé?

De västerländska universitetet, som ursprungligen tillkom före år 1100 i Bologna, brukar framställas som en av de mest seglivade och livskraftiga institutionerna som vi haft i vår historia. Visserligen är kyrka, monarki och folkförsamling äldre strukturer, men alla har genomgått stora förändringar. Man kan alltså undra om det är värt att hålla fast vid begreppet universitet efter åtta hundra år.

För Rothblatt är idén om universitetets idé historien om värderingar som växt fram ur ett civiliserat samhälle. En idé kan aldrig

riktigt realiseras – men det är ändå en viktig grund att stå på.

Så var ska man egentligen börja? Universitetet har tillskrivits olika grundläggande funktioner genom historien. Från början var det angloamerikanska collegeidealet – representerat av Oxford och Cambridge – förhärskande, där unga människor fostrades med betoning på ämbetsinkolning och karaktärsdaning.

Den andra traditionen, som kom från Tyskland på 1800-talet, betonade bildning och avancerad kunskap, och senare forskning. Det tyska universitetsidealet brukar benämnas efter Wilhelm von Humboldt, Berlinuniversitetets grundare. Humboldts idéer blev avgörande för utvecklandet av de tyska och nordeuropeiska universitetet. I det här systemet betraktades studenten som en vuxen och självständig individ, som hade rätt att välja sin egen studiegång.

En tredje tradition som Sheldon Rothblatt tar upp är den franska idén om universitetet, som haft stort inflytande, om än inte i någon filosofisk mening. Det är utvecklat av "politechnics", läroanstalter som fokuserar på specialiserad, tillämpbar kunskap. Det är ur den här traditionen som t ex Kungliga tekniska högskolan växer fram.

Och så till sist till dagens amerikanska "multiversitet", som är resultatet av marknadsstyrning och massutbildning. Ett universitet som omfattar alla olika traditioner, både 1800-talets Humboldtism och det anglo-amerikanska collegeidealet. Det är ett universitet som, enligt Rothblatt, i princip kan se ut nästan hur som helst.

De flesta universitet i dag har blivit "multiuniversitet" i någon mening. Det finns inte längre en bärande idé, om det någonsin funnits någon sådan, menar Rothblatt. Att olika forskare på nytt aktualiserar frågan om universitetets idé är inte så konstigt. Men man ska inte förvänta sig att det går att nå en överenskommelse om en idé. Det handlar alltså inte bara om oenighet, utan är djupare än så. Ett universitet med en så starkt decentraliserad organisation utan tydlig hierarki, där kunskapen sprids från botten, kan inte omfattas av en bärande idé.

Så även om "idén om ett universitet" inte längre existerar som ett internationellt gängbart begrepp, så är diskussionen om universitetets idé i högsta grad levande i dag.

Allan Eriksson

Svenskar: Finns dom?

Om man är född i Tallinn eller Teheran eller Tidaholm spelar ingen som helst roll.

Om man har bott i Sverige i ett år eller ett decennium eller ett liv kvittar också. Atminstone i princip.

Det är inte sådant som avgör hur svensk man är. Det gör man själv.

På goda – men emotionella grunder. Man är kort sagt så svensk som man känner sig.

UNGEFÄR SÅ SKULLE MAN kunna sammanfatta det budskap som under den tredje av den populärvetenskapliga veckans debatt-aftnar framfördes från podiet i universitetsaulan i Vasaparken.

Det hade, som alla budskapen under alla debatt-aftnarna, som avvärdare en forskarpanel – i det här fallet professorerna Bo Ralph (svenska språket) och Lars Nordström (kulturgeografi), docenten Martin Peterson (historia) och doktoranden Mats Nilsson (etnologi). Och det riktades – också i det avseendet var allt som vanligt – till en stor och påfallande uppmärksam publik.

Det var ett rakt svar på en ännu rakare fråga – den nämligen som arrangörerna på universitetets informationsavdelning valt som ämne för kvällen: "Hur svensk är svensken?"

Det formulerades av Lars Nordström.

– Antingen är man svensk eller också är man det inte, förklarade han. Det beror på hur man upplever sin nationella identitet. Den som känner sig som svensk är svensk.

Och bakom den deklarationen slöt de övriga i panelen – var och en från sin utgångspunkt – sedan upp. Så långt verkade svenskheten relativt okomplicerad. Men det var, uppenbarades det snart, ett rätt flyktigt intryck.

Vetenskapsmän ska, påpekade Lars Nordström, problematisera saker och ting. Och det var också vad panelen i Vasaparken försökte – och lyckades göra.

Allt mer internationella

Så undrade exempelvis Martin Peterson om svensken egentligen finns. En viss oro kunde under några ögonblick anas i publiken. Men den skingrades när det framgick att hans tvivel var av terminologisk snarare än existentiell art.

– Nationalitetsbeteckningen "svensk" är en konstruktion, sade han. Och inte någon särskilt gammal sådan. Ett par tre hundra år bara. Så den saknar djupare historisk förankring.

Och Lars Nordström spann vidare.

– Vi har i Sverige blivit mer och mer internationella, konstaterade han. Orsakerna till det är flera: invandringen, vårt ökade resande, de världsomspännande informationssystemen och – inte

minst viktigt i sammanhanget – handeln med utlandet. Av de kläder vi bär, de filmer och TV-program vi ser, de musikanläggningar vi lyssnar till och de böcker vi läser är det inte stor del som producerats i Sverige.

– Men samtidigt som vi blivit mer och mer internationella har vi blivit mer och mer *nationella*. Och det är en tendens som förstärkts sedan vi gick med i EU. Vi hissar våra svenska flaggor och sjunger nationalsången som nästan aldrig förr.

Internationaliseringen har lockat fram motkrafter. De flesta av dem kan nog betraktas som naturliga eller till och med önskvärda. Några är tyvärr mindre tilltalande. Jag tänker främst på främlingsfientligheten.

– Vi känner oss alltså i allt högre grad som svenskar. Det vill säga som medbor-

var patriotism. Vi kanske i stället börjar vurma för de landskap vi bor i. Det är fullt möjligt att det om tjugofem år kommer att vara så. Att vi känner oss inte som svenskar utan som skåningar eller västgötar.

Här föll Mats Nilsson in.

– Och då kommer det förmodligen någon och vill veta hur skånsk skåningen och hur västgötsk västgöten är. Och det blir lika svårt att reda ut det som det är att reda ut hur svensk svensken är.

En blandning av influenser

"Svenskt", "skånskt", "göteborgskt" – sådana begrepp flyter. Vad vi menar med "svenskt" eller "skånskt" är ju svensk eller skånsk kultur och svenska eller skånska traditioner. Men det betyder inte genuint svensk eller skånsk kultur och genuint svenska eller skånska traditioner. Kultur

– Och en hel del från andra främmande språk. Just nu är det engelska inflytandet över oss som bekant ganska starkt. Somliga beklagar det. Andra är lite rädda för att svenskan ska utarmas. Dem vill jag lugna. Språk är tröga system. De förändras inte särskilt mycket.

– Men helt statistiskt är inget språk. En och annan liten förändring smyger sig faktiskt då och då in i det. Men när det inträffar ska man inte bli nervös. Det brukar inte vara så farligt, försäkrade Bo Ralph.

– Då är det långt större risker med att inte låta dem som har tillgång till två språk utveckla båda. Där kan det vara motiverat att utfärda en varning. Den som är tvåspråkig har en helt annan analytisk förmåga – ser klarare och mer nyanserat på verkligheten, är i någon mening

Man är så svensk som man känner sig.

gare i nationalstaten Sverige. Men detta är inte någon självklarhet.

Ökad regionalisering

Nationalstaten Sverige är som vi just hörde inte någon självklarhet. Inte vår relation till den heller. Nationalstaten Sverige kommer i framtiden sannolikt – som en följd av en allmän europeisk regionalisering – att förlora mycket av sin betydelse. Och då är det inte så säkert att det blir på vårt förhållande till den vi bygger

och traditioner är inte genuint svenska eller skånska. Kultur och traditioner är aldrig genuint provinsiella. De är alltid en blandning mellan en förbaskad massa influenser.

Detta intygade Bo Ralph gärna – med egna ord och med Strindbergs:

– Ni minns Olle Montanus i Röda rummet. Han karakteriserar svenska språket som plattyska i tolv dialekter. Det är ingen grövre överdrift. En mängd svenska ord och uttryck kommer ursprungligen från Tyskland.

mer intelligent – än den som är enspråkig, hävdade Bo Ralph.

Och han stödde sig där, kunde han meddela, på egen empirisk forskning.

– Jag är själv enspråkig men har en nära anhörig som inte är det.

Anders Franck
frilansjournalist

Magra modeller farliga förebilder

"Feta barn och magra modeller" – det var den något tillspetsade programrubriken på populärvetenskapens första debattkväll i Vasaparken.

MEN MAN KAN ÄNDÅ INTE PÅSTÅ att den saknade täckning. Den höll faktiskt lite mer än den lovade. Vad debatten – eller snarare samtalet – handlade om var svenskarna och deras viktproblem. Svenskarna i alla åldrar. Viktproblem av alla slag – både de som orsakas av för god och de som orsakas av för dålig aptit.

På plats för att försöka om inte lösa så dock kasta några strimor analytiskt ljus över dem var tre lärde från lika många hörn av den vetenskapliga världen: psykologidocenten Anders Broberg, specialist på anorexi

och bulimi, konstvetaren Anette Göthlund, som skriver på en avhandling om tonårsflickors estetiska ideal, och läkaren Jarl S:son Torgerson, ledare för det s k SOS-projektet – en undersökning av 2 000 gravt överviktiga medelålders svenska män och kvinnor. Och på plats för att se ljuset falla 150 intresserade göteborgare.

De frågor som under aftonens lopp kom upp till diskussion – och som i flertalet fall väcktes av aftonens moderator, Wiwi-Anne Johansson från SVT – var mer eller mindre givna och mer eller mindre intrikata. "När räknas man som fet?" "Är det verkligen bra att banta?" "Ska barn dricka Coca-Cola Light?" "Borde det inte stå varningstexter på chipspåsar?" "Vilka är det som drabbas av anorexi – och varför?"

Och de besvarades också mer eller mindre tveklöst – och mer eller mindre distinkt.

Den fråga som krävde kortast betänketid var nog den som handlade om vem som är fet och inte.

– Det avgörs av vad man har för BSM – Body Mass Index eller kroppsmassindex, meddelade Jarl S:son Torgerson.

Vantrivs med sin tillvaro

Och BSM räknar man fram, berättade han, genom att dividera sin vikt med sin längd i kvadrat.

Fet är man om man har ett BSM över 30. Och då löper man uppenbara hälsorisker. Dessutom vantrivs man – med sin figur och sin tillvaro i allmänhet.

Forts.

– Frågar man feta människor om deras allmänna välbefinnande säger de att de har lägre livskvalitet än exempelvis unga killar som är totalförämlade efter dykolyckor - och lika låg som cancerpatienter med dottertumörer, berättade Jarl S:son Torgerson. De betraktar sin fetma som ett handikapp. Ett handikapp så svårt att de skulle vilja byta det mot något annat. Detta är anmärkningsvärt. Andra handikappade människor är ofta trygga med sina handikapp. De vill behålla dem. Men så resonerar inte de som är feta. De skulle hellre vara döva eller blinda.

Och om man nu är fet - varför är man det?

Också på den punkten kunde Jarl S:son Torgerson lämna klara besked.

– En tredjedel av all fetma beror av ärftliga och två tredjedelar av kulturella faktorer.

De förra kan man, konstaterade han och hans båda samtalspartners, inte göra så mycket åt. Men åt de senare desto mer: motionera, akta sig för att fastna i TV-soffan, låta bli snacks och wienerbröd för att i stället stilla hungern med gammal hederlig svensk husmanskost - som, påpekade Anders Broberg, inte som en del föräldrar till matstreckande elever i bamba enligt hans erfarenhet tror är paj och pizza utan köttbullar och potatis eller korvkaka och lungmos.

– Och korvkaka och lungmos har ingen blivit tjock av.

Barn ska inte banta

Hur farligt är det då med övervikt?

Där svävade panelen en aning på målet. Tillräckligt farligt för att man ska försöka undvika det, tyckte man sig förstå att den ansåg. Men inte för att man under alla omständigheter och till varje pris ska försöka undvika det.

– Barn behöver nästan aldrig banta, sade Anders Broberg. Och Jarl S:son Torgerson verifierade.

– Nittiofem procent av alla knubbiga bebisar är när de börjar skolan normalviktiga. Inte ens tjugo procent av dem som blir feta som vuxna var feta som barn.

Men vad de tre experterna på podiet i Vasaparken framför allt underströk var inte oväntat att rädsla för övervikt inte heller är riskfri. Och där fick de användning för rubrikens magra modeller.

Slimmat är fint

– I vårt samhälle betraktas det som eftersträvansvärt att vara inte bara smal utan mycket smal, konstaterade Anette Göthlund. Slimmat är fint. Det lär sig tonårsflickorna tidigt - bland annat genom att titta på just de magra modellerna i klädvaruhusens annonser.

– Och när de då, fyllde Anders Broberg i, jämför de där tjejernas mått med sina egna blir de kanske om de är lite osäkra - och det är de flesta tonårsflickor - förtvivlade, bestämmer sig för att gå ner i vikt och får vad som brukar kallas en störd kroppsuppfattning - drabbas i värsta fall av anorexi.

– De magra modellerna är farliga förebilder. Och det måste vi som vet det berätta för tonårsflickorna. Särskilt vi som är deras föräldrar. Om vi ägnar lite mer tid och engagemang åt dem kan det hända att vi lyckas övertyga dem om det.

Anders Franck
frilansjournalist

Dagens gymkultur är narcissistisk

Gymet är inte bara en sport, utan en modern rörelse som säger en hel del om dagens samhälle.

På gymet bekräftar både män och kvinnor sin identitet genom att träna kroppen till fulländning.

Idealet är den hårda, vältränade kroppen.

– MÅNGA TRÄNAR SÅ MYCKET att träningen blir ett beroende, ett gift, det går inte att dra ner på takten.

Det menar sociologen Thomas Johansson som inom kort kommer ut med den kulturkritiska boken "Den skulpterade kroppen. Gymkultur, friskvård och estetik". Han har gjort ett 40-tal intervjuer med både män och kvinnor i åldern 20-35 som tränar på gym.

– På gymet bekräftar man sin identitet genom att forma sin kropp till ett ideal. Många män söker bekräftelse på manlighet, säger Thomas. Samtidigt blir könsrollerna utsuddade genom att många kvinnor tränar sina kroppar så att de ser ut som män. Det är ett ifrågasättande av att det finns en polarisering mellan män och kvinnor.

Under Populärvetenskapens vecka talade han om gymet och mansrollen. Det är ett föredrag som utgår från hans studie av den moderna gymkulturen, en kultur som är utpräglad narcissistisk och fokuserad på könsidentitet.

När Thomas började med studien, blev han förvånad över hur vanligt styrketräning är i dag. Statistik visar att så många som 350 000 människor styrketränar, mer eller mindre regelbundet, och allt tyder på att rörelsen växer sig allt starkare, med olika former av aerobics och fitness.

Att träna på gym har nästan blivit en folkrörelse.

Gud och nationen

I slutet av 1800-talet var gymkulturen en ideologisk rörelse som starkt betonade Gud och nationen. En förhälskande tanke var "den muskulära kristendomen", vars lära var att heliggöra kroppen, att hårda kroppen. Genom en perfekt kropp ärade man Gud.

– Det var i grunden en asketisk rörelse som gick ut på att förneka varje form av njutning, en asketisk livsföring, säger Thomas Johansson. Det handlade också om ett tydliggörande av manligheten.

En sund livsföring och hälsosam kropp var dessutom intimt förknippad med tanken på en sund nation. När kroppen förfaller utgör det ett hot mot nationen. I Sverige på 20-30-talet växer det fram en frisksportrörelse med stark fokusering på nationen.

Betoning på individen

Tidskriften "Swing", från den tiden, ger uttryck för en stark antiintellektualism och ett förakt för de vecka, lata människorna som inte bryr sig om sina kroppar. Ett vanligt argument var att "den starke alltid vinner".

– Den moderna gymrörelsen, som växer fram vid den här tidpunkten, är missionerande. Men betoningen på Gud och nationen tonar bort på 50-60-talen, även om det asketiska idealet lever kvar. Det ideologiska ersätts med individen, att förverkliga sig själv genom träning.

Det är först på 70-talet som gymkulturen får sitt verkliga genombrott. Det hänger ihop med filmindustrins utveckling, där den främste bodybuildaren Arnold Schwarzenegger - som "self-made man" - kom att symbolisera förkroppsligandet av gymkulturen. Att han slår igenom i filmerna "Pumping Iron" och senare i "Conan barbaren" är inte så märkligt.

Därmed kom bodybuilding att kopplas ihop med framgång, pengar och lycka. "The american dream".

Thomas Johansson menar att dagens gymlokaler - med alla dess speglar - ger uttryck för en narcissistisk kultur, ett självständigt möte med sig själv. Det är den enda offentliga plats där det är legitimt att stå och spegla sig själv.

– Styrketräning handlar om att skapa tydliga kroppskonturer. Kroppen betraktas både som en maskin och ett konstverk. Budskapet är att det går att skulptera kroppen.

Risk att förlora kontrollen

Idealet är den hårda, vältränade kroppen. Det är vad Thomas kallar för det "estetiska projektet". Men träningen har en baksida. Ju mer man tränar, desto större risk är det att man förlorar

männen för att få en mer muskulös kropp.

Nya gränser

Men samtidigt pågår ett upprättande av nya gränser mellan manlighet och kvinnlighet. Det anses ju inte riktigt "kvinnligt" om kvinnor får för mycket muskler, ja, att de i någon mening blir för lika männen.

Flera kvinnor uppger att de känner sig missnöjda med sina kroppar. Ju mer de tränar, desto mer självkritiska blir de. De får en förvrängd kroppsuppfattning.

– Det är vanligt att kvinnor som tränar mycket har åtsförningar och lider av anorexi eller bulimi, säger Thomas Johansson. Kvinnor ska fortfarande ha stora bröst och en smal midja.

Det är detta som är gymkulturens paradox. Kvinnor strävar å ena sidan efter att bli mer lika männen, alltså mer androgyna. Å andra sidan pågår en kamp att ändå upprätthålla könsdistinktionerna.

Det är kanske därför många kvinnliga bodybuilders låter operera sina bröst större, allt för att framstå som mer kvinnliga när de tävlar.

Allan Eriksson

kontrollen. Träningen blir ett beroende som är svårt att bli kvitt från, och något som är förknippat med pina.

Flera av de personer Thomas intervjuat - som tränar 5-6 gånger i veckan - säger att de är missnöjda med sina kroppar. De tränar allt mer för att fullända kroppen. Fokuseringen på kroppens olika muskler är "den fragmenterade kroppens logik", menar han.

På gymet sker en dekonstruktion av könsidentiteter. Gränsen mellan det kvinnliga och manliga suddas ut på gym. Det blir allt svårare att definiera vad som är manligt och kvinnligt. Kvinnor har gett sig in i en traditionellt manlig miljö och tränar i likhet med

Kroppsideal och gymkultur. Många unga tjejer och killar som tränar hårt får en förvrängd kroppsuppfattning. Ju mer de tränar, desto mer missnöjda blir de.

Budskapet i dagens gymkultur är att det går att forma kroppen till fulländning.

Han tolkar ungdomskulturens

TEXT: LARS KÅGSTRÖM

FOTO: HILLEVI NAGEL

Ove Sernhede är vad man brukar kalla en klassresenär. Från ett i det närmaste bokbefriat hem sitter han nu som docent i socialt arbete. I centrum för hans intresse har hela tiden ungdomarna stått.

– Det är i deras kultur man tydligast kan se vad som händer i samhället.

OVE SERNHEDA SITTER I ETT LITET RUM på institutionen för socialt arbete. Bokhyllorna längs båda väggarna är fullproppade med böcker. Själv sitter han bekvämt tillbakalutad och pratar, mycket och gärna.

Egentligen är det en levande seismograf jag har framför mig. Det är i alla fall så han beskriver sin forskning. Det handlar om att tolka och tyda ungdomskulturens yttringar och analysera vad de egentligen är ett uttryck för. För att se helheten och komma sanningen så nära som möjligt är det dessutom nödvändigt att gå på tvären.

– Verkligheten går inte att läsa in i olika discipliner. Jag har alltid dragits till tvärvetenskap.

Ove Sernhede torde ha en av de mest gedigna och tvärvetenskapliga utbildningar en 45-åring kan ha. En socionomexamen kompletterad med ett stort antal poäng i såväl historia, sociologi som filosofi. Han är dessutom legitimerad psykoterapeut och sedan i höstas alltså docent.

Som nyutbildad socionom drog han i början av 80-talet igång rockprojektet "Låt tusen stenar rulla". Det var riktat till de ungdomar som höll till i Femmans torg och hade stora problem med droger och kriminalitet.

– Deras liv var ett uttryck för otillfredsställelse. De kände sig varken sedda eller behövda.

Tanken med projektet var att ge dessa ungdomar ett språk, en möjlighet att uttrycka sig. Det fick de genom musiken. Projektet växte och var mycket lyckosamt. Ove skrev sedermera en bok om det och på så sätt halkade han in i forskningsvärlden.

Det har blivit en sex-sju böcker till sedan dess. Det som drar honom till ungdomskulturen är spänningen i krockarna, eller snarare mötena.

– All kultur handlar om blandningar. Den som tror att det finns en ren svensk kultur är ute och cyklar. Folk började inte karva dalahästar så fort inlandsisen försvann.

Just nu följer han ett hip-hop-kollektiv i Hammarkullen och där handlar det om en slags multikrock. Invandrarbarnens hemlandskultur blandas inte bara med den svenska och den amerikanska, utan också sinsemellan. I gruppen Ove jobbar med finns killar från hela världen och de lånar friskt av varandra. Men musiken har sina rötter i 90-talets ghetton i USA.

– Rock är för dem de vitas musik. De ser de fattiga i USA som sina bröder och talar om sig själva som Sveriges negrer. Deras texter handlar om hur det är att vara ung i Hammarkullen och det underliggande budskapet är krav på respekt.

Det går inte att ta miste på att Ove är fascinerad och imponerad av deras kraft.

– De är mycket medvetna om vad de håller på med. Bland annat oinlett gör de rasisternas symboler och vokabulär genom att helt enkelt sno dem och göra dem till sina. Det han möter i Hammarkullen är samtidigt ett tydligt tecken på att vi är på god väg in i det två tredjedelssamhälle som många pratar om. I förorterna finns en etnisk underklass som har vuxit enormt de senaste åren. Arbetslösheten är skyhögt och de sociala problemen stora.

– Men medierna lyfter hellre fram de kulturella skillnaderna när det händer något. Konflikter beskrivs som krig mellan olika etniska grupper när det i själva verket är de sociala problemen som är orsaken.

Ove drar sig inte för att sticka ut hakan och delta i debatten. Tvärtom menar han att forskare måste ta ställning.

– Forskning är ingen verksamhet vid sidan av samhället. Den måste vara en del av de tanketraditioner som verkar för ett rättvist och värdigt samhälle, utan att för den skull ge avkall på vetenskapligheten.

Det är ingen slump att han i sin forskning framför allt har ägnat sig åt ungdomars musikskapande. Musiken, och särskilt rockmusiken, betyder mycket för honom. Han har själv sjungit i flera rockband under åren, om än aldrig professionellt.

Den musik som ungdomarna i Hammarkullen spelar är honom egentligen ganska främmande. Samtidigt finns det mycket han känner igen.

olika yttringar

– Det finns en linje ända från 20-talets hot-jazz till dagens hip-hop. Attityden, en livsstil som går på tvärs mot det etablerade samhället, finns med hela vägen.

Som barn var han själv dock inte särskilt upprorisk. Han ägnade all tid och energi åt hockey och fotboll, ända tills han i 14-årsåldern bröt benet.

– Då började jag läsa läxorna. Sedan introducerade min svensklärare Stig Dagerman. Och så kom musiken.

På den vägen är det. Sedan dess har det blivit många hyllmeter böcker och tusentals timmar musik.

– Om jag fick leva om mitt liv skulle jag vilja lära mig spela ordentligt. Egentligen vill jag vara musiker.

PROFILEN

NAMN: Ove Sernhede

ÅLDER: 45 år

BOR: Med fru och två barn i hus i Änggården

UPPVÄXT: I Vidkär

FRITIDSINTRESSEN: Musik förstås. Böcker, gärna historiska romaner och biografier. Spela hockey och fotboll med sonen.

Universitetet Euforia

FOTO: ALLAN ERIKSSON

Äntligen på väg till universitetet Euforia! När jag sitter på tåget och läser Göthia-Posten försjunkar jag snabbt i det dagliga uppslaget om vetenskap och aktuell forskning, skrivet i samarbete med universitetet. Väl framme på stationen i Göthia ser jag

stora annonspelare med reklam om såväl universitetet som deras utåtriktade verksamheter, vilka visar hur lärare och forskare aktivt engagerar sig i samhällsdebatten. På bussen in till centrum berättar mannen bredvid mig att han ofta går på universitetets öppna föreläsningar och andra aktiviteter ute på stan, ja det gör nästan alla han känner, både barn och vuxna, män och kvinnor. Det är alltid långa ringlande köer, trots att inträdet är ganska dyrt, och många får missmodiga vända hem igen utan biljetter. Men med lite tur kan man då i stället köpa dem på svarta börsen. Men, säger mannen nöjt, det är väl använda pengar, för det är vinstlotter varje gång. Och jag antar att du hört talas om våra populära pubaftnar med stand-up science, fortsätter mannen. Jag lyssnar på hans entusiasm och vet direkt vad jag ska göra den kvällen innan jag reser hem igen – gå på puben.

När bussen stannar utanför universitetets huvudentré dras min blick till de stora elefanterna på var sin sida om trappan. Min reskamrat berättar att de representerar kunskapen och därmed även lyckan, en indisk symbol. Småler de inte åt mig för att hälsa mig välkommen när jag halvspringer uppför trappan?

Det blir en intensiv dag på universitetet Euforia som i stora delar fungerar som ett "life long learning center", där alla är medvetna om att hjärnan, precis som kroppen, måste tränas för att hållas i trim. Här står lärarna högt i kurs och det går inte att ta miste på deras entusiasm och engagemang vilket oundvikligen smittar av sig på studenterna. Det händer ofta att föreläsningssalarna blir överfulla, och många besvikna studenter får därför dagligen följa föreläsningarna på storvideo. Men det är ett dåligt surrogat för då missar man möjligheten att delta i dialogen med läraren och övriga kamrater. Lärarna ägnar sig inte enbart åt undervisning utan åt såväl forskning som forskningsinformation, och de som fullgör alla dessa tre uppgifter i lika omfattning har de högsta lönerna. Och all ny forskning förmedlas till samhället utanför; vad är det annars för mening? Naturligtvis meriteras alla uppgifter likvärdigt, och nya idéer och initiativ ger dessutom extra bonus på lönen. Synen på universitet kan på sätt och vis jämföras med det antika torget, en mötesplats där kunskaper diskuteras och debatteras, inte något som ska kontrolleras.

På kvällen när jag lämnar stan känner jag mig helt omtumlad och får nypa mig själv i armen för att förstå att jag inte drömmer. Men på arbetet nästa dag känns gårdagens upplevelser mycket avlägsna och överkliga. Undrar om det inte var en dröm i alla fall?

Marie Rådbo, astronom

Dagens student vill gå sin egen väg

Vi lever i en brytningstid. Industrisamhället är på väg bort, något nytt kommer. Individerna blir viktigare, därför måste den enskilde studenten få större inflytande över sitt studieliv. Det var budskapet från flera av föreläsarna på konferensen.

TOMAS LÖNN FRÅN KAIROS FUTURE AB var en av dem. Kairos future är ett företag som sysslar med framtidsforskning och som anställer akademiker från vitt skilda områden.

– Enhetssamhället är förbi. Hela svenska folket sitter inte och tittar på samma TV-program längre. Lennart Hyland kunde förena generationerna, ingen kan bli så stor igen, säger han.

Slutsatsen är att vi lever i ett samhälle där individen är viktig. Hierarkiernas tid är förbi. Människor kräver flexibilitet, det blir för tungt med stor administration och många chefsnivåer.

Specialiseringen var industrialismens kännetecken. Där räknades man som en duktig arbetare om man lärde sig att göra ett moment snabbt och effektivt. Nu gäller det att ha fler strängar på sin lyra. Hoppjerkans tid är inne och det är viktigt att vara duktig på flera saker, menar Tomas Lönn.

– De praktiska och manuella jobben är på väg att försvinna. I framtiden är det inte människor som utför dem och om det behövs människor i fabriken, så kommer fabriken inte att ligga i Sverige.

Tomas Lönn uppmanade studenterna att hitta sin egen väg och att utbilda sig inom flera områden. De kommer att gå ut ur universitetet eller högskolan i en brytningstid och då är det viktigt att ha ledstänger att hålla i, tills läget har stabiliserats.

Ett samhälle i upplösning

Även Anders Ewerman, författare och debattör, talade om ett samhälle i upplösning och han menar att industrisamhället redan tillhör det förgångna.

– Industrisamhället dog 1991, men skolan fortsätter att undervisa samma gamla saker. Samtidigt har Bill Gates i USA, Microsofts grundare, blivit världens rikaste man. Han har ingen akademisk examen. Han är en stor entreprenör, säger han.

Enligt Anders Ewerman ligger Sverige hopplöst efter sin tid. Skolan fortsätter att utbilda människor enligt samma principer som man hade i industrisamhället. Om han vore rektor för ett universitet så hade han börjat med att göra en omvärldsanalys och tagit reda på var studenterna kan tjäna pengar för att betala sina studiekulder med.

– Webmaster är höstens hetaste yrke, säger han.

Men Ewerman fick inte stå oemotsagd. Studenterna, som satt i centrum av scenen, hade mycket att invända mot hans svartmåling av svensk utbildning och svenskt näringsliv.

– Jag är inte säker på att den som har flest prylar när han dör vinner. Vi kan inte alla bli som Bill Gates, det krävs människor med andra egenskaper också, menar de.

Och det höll Anders Ewerman med om. Han menar att universitetet kan bli en "råvaruskola för framtidens dynamik". Det krävs skickliga administratörer vid sidan om entreprenörerna och innovatörerna.

**Ulrika Praetorius
frilansjournalist**

"Studenten i centrum – en tom fras eller?..." var rubriken för en tvådagars-konferens som anordnades av Högskoleverket i samarbete med Göteborgs universitet nyligen. Wallenbergssalen på Medicinarberget var välfylld när komiker och intressanta föreläsare varvades med workshops och praktiska övningar.

Alltför få unga studerar i Sverige

Sverige har färre studenter i förhållande till befolkningen än både Norge och Finland. Det kom fram när Lars Brandell från Högskoleverket presenterade projektet Studenterna i Sverige (StudS).

PROJEKTETS MÅLSÄTTNING är att kartlägga studenterna och ta reda på vilka de är. Antalet studenter i Sverige har ökat med mer än 50 procent sedan 1988, från cirka 160.000 till 246.000 studenter hösten 1995. Trots det har vi alltså inte hunnit ikapp våra grannländer. Vi ligger dessutom efter flera av länderna i Europa.

Anledningen till att Sverige har halvt så många studenter som Norge och Finland är att vi från och med högskolereformen 1977 och nästan hela 80-talet inte utökade antalet platser på högskolan. Det var först när arbetslösheten växte i början av 90-talet som något hände.

Äldre studenter

Statistiken visar också att det inte är de unga som har vunnit på att det har blivit fler studieplatser. Många studenter är relativt gamla, bara 43 procent av alla studerande är 23 år eller yngre, medan hela 25 procent är äldre än 30 år – en hög siffra internationellt sett.

När ungdomarna slutar gymnasiet och fyller 19 år faller många av dem ur skolsystemet. Det är svårt för dem att komma in på högskolor och universi-

tet direkt efter gymnasiet. De måste läsa upp sina betyg, göra högskoleprovet eller skaffa sig poäng genom arbetslivserfarenhet.

– Det är inte bra att det är så få 19-åringar som studerar, särskilt när man tänker på hur arbetsmarknaden ser ut för de unga, säger Lars Brandell, en av de ansvariga bakom projektet.

Jämförande undersökningar

StudS är den första riktigt stora undersökningen av svenska studenter som gjorts. Liknande undersökningar har tidigare genomförts i bland annat Tyskland och Frankrike.

Tanken är att studenterna är en förutsättning för att högskolan ska fungera. Därför är det viktigt att veta vilka de är, vad de har för mål och planer med studierna, vad de har för privat situation och så vidare.

Projektet har genomförts i tre delar. Först använde man uppgifter ur högskoleregistret, sedan skickades en enkät ut till 3.000 studenter och just nu pågår djupintervjuer med 30 studenter. Under våren nästa år beräknas projektet vara färdigt.

En helt annan typ av projekt, men med delvis samma syfte, är Yvonne Johanssons och Anna Björnströms bok om studentlivet. Yvonne är kurator på studenthälsan i Göteborg och Anna var tidigare informatör på Göteborgs förnåddes studentkårer (GFS).

– Att börja studera är en stor omställning för många. De kanske flyttar hemifrån för första gången, till en helt ny ort. Där får de börja ett nytt liv och skapa nya relationer, samtidigt som studierna kräver mycket. Många känner sig ensamma, säger Yvonne Johansson.

Resan, kärleken och kraven

Boken tar bland annat upp alkoholism, anorexi och bulimi, problem som förekommer i studentvärlden. Den har finansierats av Folkhälsoinstitutet och Göteborgs universitet och kommer att distribueras till studievägledare, studentkårer och hälsoansvariga på universitet och högskolor.

Yvonne Johansson och Anna Björnström har intervjuat studenter runt om i Sverige och skrivit artiklar utifrån det. Boken är indelad i fem kapitel: Vägvalet, resan, kärleken, kunskapen och kraven.

Yvonne Johansson har arbetat på studenthälsan i åtta år och har därför en lång erfarenhet av studenter och hur de mår. Hon upplever att många som konsulterar henne har likartade problem och att det ibland räcker för dem att veta att de inte är ensamma.

Därför tror hon att boken kan komma till nytta för många.

**Ulrika Praetorius
frilansjournalist**

Det har blivit svårare att bli antagen till högskola eller universitet för de studenter som söker direkt från gymnasiet. Det slås fast i Högskoleverkets rapport "Erfarenheter från antagning till utbildning höstterminen 1997". Det främsta skälet till detta är att möjligheterna i stället har ökat för de äldre studenterna. Det går att göra högskoleprovet flera gånger och arbetslivserfarenhet är en merit. Dessutom läser studenterna i dag i större utsträckning än tidigare fristående kurser, vilket innebär att de även konkurrerar med akademiska betyg.

Videon för ut forskningen

I Arktis ger växthuseffekten upphov till de snabbaste förändringarna av miljön. Växtekologen Ulf Molau har gjort en video om sin forskning i området och snart kommer en uppföljare.

DET HELA BÖRjade 1994 när Ulf Molau, som arbetar inom det internationella tundraexperimentet ITEX, fick idén att söka pengar för en video hos forskningsrådsnämnden.

- De flesta forskare presenterar fortfarande sitt material på samma gamla sätt man alltid gjort: med föreläsningar och overhead. Men jag ville göra något annorlunda.

Och annorlunda blev det. Tillsammans med Torbjörn Rosander på enheten för medieteknik producerade han en 38 minuter lång informationsfilm från det överdådigt vackra Latnjajaure uppe i Abisko fjällen i norra Lappland, en film där de mäktiga snötäckta fjällen kontrasterar mot de små späda blommorna: fjäll-

sippa, fjällglim och fjällsmörblomma.

- Dessa växter lever verkligen på marginalen. Om temperaturen höjs mellan tre och fem grader, som man befärar att den kommer att göra inom en femtioårsperiod, kommer många av växterna att slås ut. Och det som händer här uppe kan ses som en varningsklocka för vad som väntar även övriga världen om vi fortsätter att släppa ut koldioxid och metan i den omfattning vi gör nu.

Rönt stor uppmärksamhet

Videon, som berättar om hur man i små rutor försökt åstadkomma samma miljö som väntar om klimatet höjs, för att på så sätt studera förändringar hos växterna, har visats på föreläsningar och seminarier både inom och utom Sverige och den har rönt mycket uppmärksamhet.

- Fast inte här i Sverige förstås, säger Ulf Molau och skrattar. Du vet det där om profet i sitt eget land. Men i Danmark, Kanada och USA har vi blivit väldigt posi-

tivt bemötta och fått flera beställningar på videon.

Uppföljaren

Och nu är det alltså dags för uppföljaren som är tänkt att bli lite mer populär och är menad att visas för allmänheten.

- Sammanlagt har vi 24 timmar råfilm som vi ska korta ner till 28 minuter! Det mesta måste vi alltså välja bort och det är förstas svårt, man vill ju ha med så mycket som möjligt. Det gäller att veta exakt vad man vill säga och att försöka presentera materialet på ett så enkelt och klart sätt som möjligt.

Så småningom ska programmet visas i svensk TV och Ulf Molau är märkbart nöjd över att ha kunnat popularisera sin forskning utan att för den skull trivialisera den.

- Visst förstår jag att det är enklare att göra en intressant video när man forskar inom ett område där man diskuterar miljön som det ju finns ett stort allmänt

intresse för och där man kan visa vackra bilder. Men det där som många tycker att det skulle vara så svårt att göra ut forskningen till allmänheten håller jag inte med om. Det har varit arbetsamt, men framför allt roligt och lärorikt att göra de här videofilmerna. Och att det lönar sig att använda modern teknik och vara lite populär visar inte minst alla unga doktorander som kommer till våra årliga symposier.

Och medveten som Ulf Molau är om den moderna tekniken har han självklart ordnat så att projektet uppe i Latnjajaure har en egen hemsida. Så för den som vill lära sig mer om klimatförändringar och fjällsippors och fjällsyrrors kommande öden finns här adressen:

<http://www.systbot.gu.se/research/latnja/latnja.html>

**Eva Lundgren
frilansjournalist**

FAKTA/MEDIETEKNIK & VIDEO

Videoproduktion är en av flera underavdelningar till enheten för Medieteknik vid Göteborgs universitet. På enheten produceras professionella informations- och undervisningsprogram på video samt TV-sändningar via satellit eller kabel.

Uppdragsgivare är institutioner och enskilda forskare vid Göteborgs universitet, andra högskolor och universitet, statliga och kommunala myndigheter, ideella föreningar samt privata företag.

De enkla systemen uppe i polarområdena påverkas snabbt av miljöförändringar och kan fungera som varningsklocka för övriga världen.

Exempel på produktioner under 1997:

"Multimedia och IT i skolan" Direkt-sänd TV-studiodebatt inklusive reportage via TV2-nätet till 50 skolor i Sverige. Beställare: Skolverket.
"Arktisk tundra i framtidens klimat. Del 2" Forskningsinformation. Beställare: Ulf Molau, Botaniska inst.
"Spotfire" Reklamvideo beställd av dataföretaget IVE Development
"Ergonomi för musiker. Del 1, violon" Undervisningsvideo. Beställare: Lisbeth Vecchi, Musikhögskolan. Enheten har tre fast anställda: Bo Harringer, producent och fotograf, Torbjörn Rosander, producent och fotograf, Lars-Göran Sandgren, ingenjör och teknisk samordnare. Geografisk belägenhet: Mediehuset, Linnéplatsen, telefon: 773 2333.

Visste du att . . .

Fotohögskolan vid Göteborgs universitet ger den enda högre utbildningen i fotografi och film/video i landet

Datavetenskap tog pris i europeisk IT-tävling

Institutionen för datavetenskap blev en av 25 vinnare i europeisk IT-tävling om morgondagens dataprogram.

FÖR TREDJE ÅRET I RAD delades det europeiska IT-priset ut till de mest innovativa IT-produkterna med stark marknadspotential. I år var det över 300 ansökningar från 26 europeiska länder och Israel.

- Tanken med tävlingen är att göra reklam för europeisk IT-utveckling genom att visa på några framgångsrika produkter, säger Dag Wedelin som är forskarasistent i datavetenskap.

Dag Wedelin har tillsammans med företaget IVEE Development AB varit med om att utveckla dataprogrammet Spotfire Wizard, som är ett interaktivt program för

visualisering av stora datamängder. Programmet vänder sig till professionella användare inom reklam, finansmarknaden, produktutveckling och biokemi.

Det vetenskapliga arbetet med den interaktiva visualiseringen och de nya matematiska algoritmerna har gjorts på datavetenskap; visualiseringen även i samarbete med den tvärvetenskapliga gruppen SSKII vid Göteborgs universitet. Den del som Dag Wedelin har utvecklat är programmets matematiska algoritmer.

- En fördel med programmet är att man kan på ett enkelt sätt kan få en överblick över stora datamängder, förklarar han. Den information som tidigare har tagit väldigt lång tid att analysera går att få fram direkt.

Den stora prisutdelningen ägde rum på den europeiska IT-konferensen (EITC '97) i Bryssel den 24-26 november. Tre produkter tog hem det stora priset på 200 000 ECU vardera, och det blev inte datavetenskap.

Men egentligen var alla vinnare som hade gått till final. Alla fick ställa ut sin produkt på mässan och belönades med 5 000 ECU. Vid utställningen visades delar av videoproduktionen, vilket var en förutsättning för deltagande i utställningen.

- Det var ett stort intresse för vårt dataprogram, säger Dag Wedelin. Priset betyder att institutionen för datavetenskap och företaget får positiv uppmärksamhet.

Allan Eriksson

En videoproduktion om den framgångsrika IT-produkten presenterades på IT-konferensen i Bryssel i november. Producent Bo Harringer på Medieteknik filmar Dag Wedelin.

Aftonbladet, Göteborgs-Posten och Svenska Dagbladet m m i elektronisk form - via UB:s hemsida!

Göteborgs universitetsbibliotek har slutit ett avtal som ger alla användare på GUNET tillgång till Mediearkivet. Mediearkivet ägs av dagstidningarna Aftonbladet, Göteborgs-Posten och Svenska Dagbladet.

Vad finns i arkivet?

- Aftonbladet från augusti 1994 till idag
- Dagens Eko från maj 1997 till igår
- Göteborgs-Posten från januari 1994 till igår
- Nerikes Allehanda från juli 1997 till idag
- Svenska Dagbladet från januari 1995 till igår
- TT-telegram från juni 1997 till igår

Ekots nyhetssändningar kan du även lyssna på via din egen dator med hjälp av Real Audio.

Mediearkivet uppdateras alltså dagligen. Dagens Eko kvart-i-fem kan du söka i och lyssna på redan tre timmar efter nyhetssändningen.

Hur kommer man in?

För att söka i Mediearkivet behövs tills vidare ett användar-id och ett lösenord som finns tillgängligt via UB:s hemsida.

Under våren kommer accesskontrollen att ändras så att lösenord inte längre behövs. Observera att svarstiderna ibland kan vara långa, beroende på överbelastning hos Mediearkivet. Situationen kommer att förbättras under våren. Då kommer också det nuvarande enkla sökformuläret att kompletteras med ett mer avancerat.

Söker du svenska artiklar i databasen ArtikelSök ser du ibland en länk till den fullständiga artikeln. Är denna publicerad i någon av de tidningar som ingår i Mediearkivet kan du få fram artikeln i fulltext. Du måste då först skriva in det användar-id och lösenord för GU som finns tillgängligt via UB:s sida för Mediearkivet.

För musikvetare!

Göteborgs universitetsbibliotek har slutit ytterligare ett avtal som ger alla användare på GUNET tillgång till musikdatabasen RILM, via www från UB:s hemsida.

RILM Abstracts of Music Literature är en internationell bibliografi över böcker, artiklar, recensioner m m om all slags musik från 1969 och framåt.

Basen visar resultatet av över sextio länders musikvetenskapliga forskning. För mer information kontakta Gun Fridell på Centralbiblioteket. Förteckningar över de databaser UB köpt licenser för, finns på våra hemsidor: <http://www.ub.gu.se/>

Birgitta Stevinger
informationsbibliotekarie

Lärarna måste få bättre arbetsvillkor

Universitetslärarna har en orimlig arbetsbörda. Den genomsnittliga arbetstiden är 52 timmar per vecka, visar färsk siffra. Nu kräver Sveriges universitetslärarförbund (SULF) en ökning av antalet lärare och ordentligt höjda löner.

DEN 6:E NOVEMBER INLEDDE SULF sin landsomfattande höstkampanj för att rikta uppmärksamheten på universitetslärarnas arbetsituation.

Enligt Staffan Hellberg, som är ordförande i SULF, har lärarnas arbetsvillkor försämrats de senaste åren. Ökningen av antalet lärare har inte följt ökningen av antalet studenter.

– Med dagens arbetsbelastning kan vi inte upprätthålla den nuvarande kvaliteten i den akademiska utbildningen, varnar han. Vi kan inte räkna med att lärarna klarar av den ökade press som de utsätts för. Många dignar under dagens arbetsbörda och riskerar utbrändhet. Ett allvarligt problem är att många lärare inte hinner med att forska.

Sina siffror visar att den genomsnittliga

arbetstiden för en lärare på högskolan är 52 timmar i veckan. Dessutom arbetar flertalet av lärarna övertid 3-4 gånger i månaden under lördagar och söndagar.

Samtidigt har pressen på lärarna ökat. Från läsåret 1987/88 till 1995/96 ökade antalet helårsstudenter från 127 000 till 233 000, vilket är en ökning med 83 procent. Men under samma tid ökade antalet lärare från 10 400 till 14 100. En ökning med "bara" 36 procent.

Detta innebär att det i dag går betydligt fler studenter på varje lärare. Dessutom fortsätter utbyggnaden av högskolan i snabb takt.

– Den här utvecklingen kan inte fortsätta, hävdar Hellberg. Vi kan inte bygga ut högskolan – vare sig kvantitativt eller kvalitativt. Om vi inte kan få ner lärarnas arbetstid, måste vi sänka ambitionerna.

Fler lärare behövs

Ett centralt krav för SULF är att antalet lärare ökar.

– Lärarna måste få bli fler, menar Hellberg. De måste få bättre tid att förbe-

reda och avsluta sin undervisning, de måste få större möjligheter till kontakter med studenterna och större möjligheter att öka sin egen kompetens.

Kräver bättre betalt

Ordentligt höjda löner är ett annat starkt krav. I ett internationellt perspektiv har svenska universitetslärare låga löner. I t ex Holland tjänar lärarna dubbelt så mycket.

– Vi måste kunna betala bättre om vi ska kunna behålla kompetensen inom landet. Det finns en risk att unga forskare lockas att flytta utomlands för att löneläget är högre där.

Även personalpolitiken bör förbättras genom bättre utvecklingsmöjligheter, menar Hellberg.

– Vi har ett samhällsansvar. Om vi menar allvar med att högskolan ska ha en nyckelroll i kunskapsamhället, då måste vi satsa på universitetslärarna. De är vår viktigaste resurs.

Allan Eriksson

Vetskap har återuppstått

Nya Vetskap har nu kommit ut med sitt första nummer, i ny form och med ännu högre ambition än föregångaren. Sedan Vetskap lades ner för ett par år sedan har det saknats en nationell översikt över aktuell forskning. Regeringen har gett uppdraget att starta tidningen till Forskningsrådsnämnden (FRN).

Enligt Gabriella Norlin, som är huvudansvarig för Nya Vetskap, ska den nya tidningen inte bara ge en bild av aktuell

forskning utan också stimulera till kontakt mellan allmänhet och forskare och mellan forskare från olika vetenskaper. Till skillnad från den förra innehåller den nya tidningen inga nyheter om utbildning, utan har till uppgift att spegla den statligt finansierade forskningen. Det gäller alltså inte bara forskning vid universitet eller högskolor, utan även vid t ex myndigheter och institut.

Nya Vetskap ska komma ut var fjor-

tonde dag. Från årsskiftet kommer den att läggas ut på webben, vilket gör att fler kan läsa tidningen. Och glöm för all del inte att tipsa redaktionen! Skicka gärna tips och material till Nya Vetskap, FRN, Box 7101, 103 87 Stockholm, e-post: nya.vetskap@frn.se

Fokus på...

Åsa Klevard, informationschef på Högskoleverket

Hur ser du på verkets roll?

– Jag ser Högskoleverket som en kunskapsbank, en resurs, en beslutsfattare, och förhoppningsvis som en idéspreader och ett nätverk. Vår informationsavdelning är en samarbetspartner åt informationsavdelningarna på universitet, högskolor och Verket för Högskoleservice, VHS.

Vilka olika databaser administrerar ni?

– Databasen ASken innehåller samtliga universitets- och högskoleutbildningar i Sverige. I databasen Ortelius finns de europeiska högskoleutbildningarna. Safari är ett system för forskningsinformation över Internet som ska göra det lätt för allmänheten att få inblick i pågående forskning och underlätta för t ex företag att hitta kompetens och information. Nu-databasen är ett nationellt uppföljningssystem för statistik från högskolor och universitet.

Kan Högskoleverket fördela pengar till projekt?

– Ja, Grundutbildningsrådet på Högskoleverket kan fördela pengar till experimentbetonade pedagogiska utvecklingsprojekt för att förbättra studenternas inlärningsförmåga. Nästa tillfälle för enskilda lärare att ansöka om pengar till pedagogiska utvecklingsprojekt är den 15 oktober 1998.

Hur kan man få mer information?

– Vi har en egen hemsida på Internet, <http://www.hsv.se>. Här hittar du information om Högskoleverkets verksamhet, vilka publikationer som vi ger ut och en lista över verkets personal med telefonnummer. Ring mig på telefon 08 - 453 7080 eller skicka e-post till asa.klevard@hsv.se så ser jag till att du får vad du vill ha.

Allan Eriksson

Ett bra förslag belönas

Gå inte och håll på någon idé som kan leda till förbättringar. Lämna in ditt förslag till förslagskommittén!

Den uppmaningen riktar nu förslagskommittén till alla anställda vid GU.

Det har varit ganska dåligt med förslag den senaste tiden, menar Gösta Dahlgren, en av ledamöterna i kommittén.

– Vi är faktiskt en kunskapsorganisation, där man bedriver en kreativ verksamhet. Alla känner till att vi finns, men många är osäkra om deras förslag är värda att skickas in. Men låt oss få prova om det är ett bra förslag.

En bra idé belönas – men för att få ersättning för en idé måste ditt förslag ligga utanför dina ordinarie arbetsuppgifter.

Du kan lämna ditt förslag till förslagskommitténs sekreterare Kerstin Tisel Gustafsson, tel 773 11 43, fax 773 10 87.

Träna gratis på Fysiken

Genom ett avtal mellan GFS Fysiken och Göteborgs universitet har du möjlighet att motionera gratis på Fysiken varje vardag mellan kl 11.00-13.00. Vissa motionspass är reserverade för GU/CTH-personal.

Ny forskning kan lösa åderförkalkningens gåta

Forskarna vid Wallenberglaboratoriet är världsledande inom sina speciella områden. Deras grundforskning har bland annat vidgat kunskapen kring åderförkalkningens gåta.

– En tioåring som bara fortsätter att växa, säger föreståndaren Eva Hurt-Camejo stolt om laboratoriet som fyller jämna år.

PÅ WALLENBERGLABORATORIET på Sahlgrenska universitetssjukhuset forskas det om allt från komplicerade DNA-molekyler till livskvalitet hos patienter som väntar på kranskärlsoperation. Forskningen är i många fall världsledande.

– Det är unikt i landet, och också internationellt, att forskning inom hjärt- och kärlsjukdom är samlad på ett ställe och dessutom inom ett sjukhus, vid Göteborgs universitet, säger Eva Hurt-Camejo.

Den avancerade forskningen vid laboratoriet har gett det ett högt internationellt renommé. Dagens sju for-

Här ser vi några exempel på förkalkade ådror.

skargrupper arbetar alla med problem relaterade till sjukdomar inom hjärt-kärlområdet: artärbiologi, åderförkalkning, betaadrenergiska receptorer, reglering av fettmetabolism, icke-invasivt ultraljudsystem (för att följa progression och regression av åderförkalkning), samt forskning kring ischemi och reperfusion via NMR-teknik. Den kardiovaskulära inriktningen följer helt donationsvillkoren som för tio år sedan möjliggjorde bygget av laboratoriet.

Gruppen "artärbiologi" har varit inriktad på att på olika sätt förstå de molekylära och cellulära mekanismer som utvecklar åderförkalkning.

– Först när vi skaffat oss kunskap om vilka mekanismer som leder till arterioskleros kan vi stoppa eller bromsa upp de processer som leder till förkalkning, säger Eva Hurt-Camejo.

Lagt en liten pusselbit

Hypoteser, som ställs upp inom gruppen, testas via olika cellförsök. Cellerna (som är odlade inom laboratoriet) isoleras från kärnväggarna.

Har arbetet inom gruppen bidragit till att lösa åderförkalkningens gåta och i förlängningen hjärt-kärlsjukdom?

– Vi har lagt en liten pusselbit, kan man kanske säga. Generellt sett har forskningen på Wallenberglaboratoriet ökat kunskaperna om hur man i teorin kan förhindra uppkomsten av åderförkalkning.

Det har länge varit allmänt bekant att en reduktion av riskfaktorer (hög kolesterolnivå i blodet, rökning, övervikt, etc) också minskar risken för kardiovas-

Birgitta Rosengren (tv), forskningslaborant, och Eva Hurt-Camejo, föreståndare, ingår i forskargruppen som arbetar med åderförkalkning.

kulär sjukdom och total dödlighet.

– Men vi vet inte varför en riskfaktor som hög kolesterolnivå i plasma bidrar till att man utvecklar arterioskleros och hur den kan leda till hjärt-kärlsjukdom, säger Eva Hurt-Camejo.

– Vi vet att lipoproteiner som transporterar kolesterolet samlas upp på vissa platser i artärerna och att det är där åderförkalkning utvecklas.

I princip skulle man kunna förhindra uppkomst av åderförkalkning i kärlet om denna "uppsamling" kunde förhindras.

– Men det är inte riktigt så enkelt. Olika forskargrupper runt om i världen har visat att det inte bara handlar om denna ackumulering i artärerna, utan också de förändringar som åstadkoms i vävnaden när cellen "svarar" (reagerar) på denna irritation med en inflammatorisk process.

Peter Gissy
frilansjournalist

FAKTA / Åderförkalkning

Fett- och kalkavlagringar i blodet leder till att kroppens pulsåder med tiden antar karaktären av ett stelt rör. Av någon orsak uppstår en förträngning inne i ådern (ansamling av blodplattor, blodkroppar etc). Detta kan leda till infarkt eller stroke. Ett antal riskfaktorer medverkar i denna process, som t ex högt blodtryck, hög kolesterolnivå i blodet, rökning och fetma.

Bokrecension

FORSKNINGSRÅDSNÄMNDEN har givit ut en skrift med namnet "Klona skapelsens krona?".

Utgångspunkten är den uppmärksammade kloningen av lammet Dolly. Man diskuterar också om det i framtiden skall vara möjligt att klona människor.

Skriften, som är på 93 sidor, innehåller bidrag av forskare från olika ämnesområden. Tanken har väl varit att forskarna utifrån sina olika perspektiv skall belysa de väsentliga etiska frågeställningar som den nya tekniken medför. Tyvärr blir diskussionen i dessa inlägg sällan särskilt djupgående.

En anledning är att främst de medverkande biologerna är lite vilsna när de kommer utanför sitt specialområde. De tycks inte förstå att moraliska föreställningar inte framförallt är grundade på godtyckliga känslor. Så här skriver ett par forskare från Karolinska institutet:

"Hur mycket av vår intuitiva negativa reaktion mot kloning är religion och moral? Hur mycket bör vi istället lyssna på vår logiska sida?"

Den intressantaste artikeln är skriven av Stellan Welin, föreståndare för Centrum för forskningsetik vid Göteborgs universitet. Han menar att det inte finns några djupare etiska argument mot kloning av människor även om man för närvarande av försiktighetsskäl bör avstå.

Människors värdighet kan inte påverkas av hur individen tillkommit. "Tyvärr

förekommer det åtskilliga fall av barnalstring i samband med våldtäkt, i fyllan och villan och mer allmänt på grund av slarv. De individer som föds betraktar vi trots detta som fullvärdiga människor."

Welin påpekar också att det redan finns enägstvillingar vilka är genetiskt sett identiska utan att detta är något hot mot deras personliga identitet. Jag kan dock inte dela Welins optimism. Människor beskrivs ofta som produkter av arv och miljö. Men i människans värdighet och autonomi ligger att hon i viss utsträckning själv formar sin karaktär. Åtminstone i vår kultur har vi därför en ganska förutsättningslös syn på en ung människa, hon skall till stor del själv välja sin livsväg.

Kloningstekniken kommer knappast att användas på ett slumpmässigt sätt. Om man tillåter kloning av människor kommer tekniken att användas för att överföra vissa positiva, samhällsnyttiga, egenskaper. Det blir därför svårt att ha en förutsättningslös syn på dem som tillkommit på detta sätt och deras rörelsefrihet kommer att vara mycket begränsad. De är inte skapade för att de skall välja sin egen väg. Orsaken till att de existerar är ju att man haft vissa bestämda syften med deras liv.

Klonen kommer att stå i ett beroendeförhållande till ursprungsindividen som inte alls liknar tvillingars förhållande till varandra. Och risken är uppenbar

att vi får ett mer totalitärt samhälle om man i förväg kan forma människomaterialet.

Till sist handlar det om vilken syn på människan man har. För mig är det glädjande att Europaparlamentet uttalat sig för ett förbud mot kloning av människor. Det snäva nyttotänkandet får inte väga tyngre än grundläggande mänskliga rättigheter.

David Andersson,
filosof och skribent

"Klona skapelsens krona?" Forskare kommenterar kloning av djur och människor. FRN-källa 49. 1997.

Världsomspännande TV-konferens

I DAGENS FORSKARSAMHÄLLE utgör geografiska avstånd inga hinder. Forskare behöver inte längre resa tusentals mil för att delta i en konferens på andra sidan jordklotet – satellitsända interaktiva TV-konferenser kan kanske vara framtidens lösning.

I mitten av november kunde ett tjugotal hjärtforskare följa en konferens från årets största hjärtkongress i Orlando i Florida genom att titta på storbildsTV i Wallenbergsalen.

Varje år hålls ett stort vetenskapligt konvent – som arrangeras av American Heart Association – med över 30.000 deltagare.

Den TV-sända konferensen presenterade de senaste forskningsresultaten inom kardiologi, däribland nya behandlingsmetoder kring hjärtsvikt och diabetes och en ny studie om blodfett.

Konferensen sändes "live" och tusentals forskare runt om i hela världen kunde följa och delta i debatten genom att ringa eller faxa in sina frågor till en expertpanel.

Vid fyra olika tillfällen sändes konferensen som kunde ses av forskare och läkare i ett fyrtyotal länder i fyra kontinenter. I Wallenbergsalen stod enheten för medieteknik för nedtagningen av satellitsändningen från Orlando.

Vem skrev vad?

GU Journalens jultävling!

Para ihop citat med rätt författare! Det är uppgiften i detta lilla julknäp. Om du lyckas med det, då har du säkert också gissat namnen på de svenska författarna som syns på bilderna.

Det hela är inte så svårt som det i förstone kan tyckas. Med hjälp av bilderna kan du para ihop rätt tidsperiod med rätt text. För att göra det lite extra klurigt, vill vi också att du skriver vem som står bakom de olika citaten.

Skicka in ditt svar till informationsavdelningen senast den 10 januari. Vi drar tre vinnare.

Första pris är den samlade utgåvan av "Göteborgs historia. Näringsliv och samhällsutveckling"

I Bertil Andersson: Från fästningsstad till handelsstad. 1619-1820.

II Martin Fritz: Från handelsstad till industristad. 1820-1920.

III Kent Olsson: Från industristad till tjänstestad. 1920-1995.

Andra pris: "Göteborgs universitets historia" Band I & II.

Bo Lindberg och Ingemar Nilsson.

Tredje pris: "Språket och historien" av Tore Janson.

Informationsavdelningen,

Göteborgs universitet, Vasaparken, 411 24 Göteborg.

Märk kuvertet med "julknäp".

Tävlingen är hopknäpad av Jan Magnusson, biblioteksamanuens och doktorand på litteraturvetenskapliga institutionen.

Lycka till!

1

"Maj hade redan lövat sina lindar då jag med stor sorg tog farväl av din goda mammas hus där jag tillbringat nära två år. Jag grät mycket då båten lade ut från Norrköpingsbryggan, men snart upptog allt nytt omkring mig mina tankar. På däck fanns många människor, däribland en fru O. med sina döttrar, för vilka pappa presenterade mig. Man såg flera grupper av herrar och damer, spasterande omkring och visande sin talang att hålla balansen, ty det rullade tämligen hårt redan i Bråviken.

Under allt detta såg jag en ung karl, något fantastiskt klädd, stående vid relingen, djupt försjunken i läsandet av en bok. Han såg bra ut, ehuru blek och ytterst fin, liten och spenslig, föreföll detta icke så fänigt som det låter. I början kunde jag icke urskilja vad det var han mumlade där han stod med boken i handen, men slutligen hörde jag tydligt rimmen "var förbi och fort verkställda bli". Då kände jag mig genast hemmastadd och följde sedan utan svårighet vad han med stigande effekt läste. Det var Byrons Corsar, som så oändligt frapperar oss för tankens snabbhet."

2

"Somliga har fått för sig att jag på rent trots och av ungdomlig lust att uppvigla skulle förneka den vanliga tideräkningen

men jag har den största respekt för tideräkningar: julianska judiska gregorianska muhammedanska och sätter aldrig i gång några mer väsentliga företag utan att fastställa deras läge i tiden deras position i förhållande till världens skapelse Roms grundläggning flykten till Medina och så vidare /.../

Även om jag i vanliga fall kanske behöver yllelappar och värmande omslag för att hålla mina små svagheter och trosartiklar vid liv måste jag bestämt förneka att jag skulle ha ställt mig kallsinnig till något så välgörande och allomfattande som tideräkningen

3

"Tomas Tranströmer är någon jag förstår och blir förstådd av. Hans humor och bildspråk är mitt liksom hans sinne för märkvärdiga beteenden, för det hemlighetsfulla i vardagen. I vår krets har Tomas och jag det ljusaste lynnet och det jämnaste humöret. Med honom kan jag liksom i förbigående tala om det viktigaste: en förhöjd livskänsla, den som kan ge en nästan mystisk upplevelse av frihet. Det gör detsamma var han befinner sig: han får ut något av det. Sällsynt nog ser han till det goda och tänker inte illa om någon."

4

"Den benägne läsaren lär nu således, med en billig leda för detta folkets meningar, vänta på mitt omdöme om detta fynd: jag lär knappt behöva sätta tre bokstavar på papperet, förrän han ser vad det är: det är så handgripeligt, att den dumaste knekt därom skulle kunna övertygas... det är men jag ber än en gång den gunstige läsaren, att han behagar vara av min mening... det är en hjälm. Sådane hjälmar buro våra gamla förfäder på huvuden i fält och bardelekar. Det kan intet annat vara än en hjälm, det syns väl på den ena sidans öppning, där ansiktet suttit, och av ringen, som sitter i nacken, kan man se huru vikt de forna kämpar uppknutit sina här... /.../

"Bland dessa Rolf Krakes kämpar var nu den som burit denna hjälmen:... mången lærer väl härvid drista sig säga, att jag pratar i vädret och utan visshet, men jag svarar att den sådant talar emot mig, han visar mycket litet förstånd och liten ärlighet mot sitt fäderneslands heder ..."

5

"När gamen varnade männen, flög han upp och kretsade skriande kring rovet. Då sågo Noa och hans söner en skepnad, lik en människa, men övermänskligt stor och skön. Han låg med upprivet bröst utsträckt mellan klippor, från vilka glänsande kedjor, fästa med ofantliga gyllene naglar, slingrade sig kring hans lemmar.

Då sade Noa till sina söner: huru skola vi frälsa honom? Men ur djupet hördes en röst: gån till edra vär! Människohänder lossa icke mina kedjor.

Noa sade: kunna vi intet göra till din hugsvalse? Röstens svarade: förakten tidens gud! tillbedjen evighetens!"

6

"Säg Rousseau! vad för moln som nu din syn förblindar, När Könet du så hårt i vanmakts bojar lindar, När du oss snille, smak och känslans kraft betar, Ja liv och häftighet, som Könets ensak var. Har någon förr väl hört så ny och sällsam lära, Att Kvinnan ej en gång kan kärleks elden nära, Att hon ej älska kan? Natur! Förfarenhet! Och alla tidens bok, som Kvinno-öden vet, Jag ropar Er till hjälp mot en så kättersk tanka."

7

"/.../ En gång restes forntidshärdarna här i skimret av de fjärran världarna. Eld vid eld i hedenhös samlade sin flock, medan jorden frös.

Här plöjdes mark av de första plogarna, plöjdes, medan ulvarna tjöt i skogarna. Här på de heliga härdarnas glöd bakades av kornet ett grovt hårt bröd.

Här stod hovet, där skarorna blotade, fulla av fasa, när fimbulvintern hotade, fulla av kvidan under flämtande valv, när runt kring jorden en världsnatt skalv.

Se, hur ljusen tindrar på slätterna, kämpande mot mörkret i vinternätterna! Natten är oändlig och jorden ett flarn. Räck mig din hand! Vi är härdarnas barn."

8

"- Kära då! Det var bra förargligt, när vi nu har väntat så länge. Du hann väl inte å fråga'na vad ho hette? - Jo, ho hette Klara Fina Gulleborg, så mycke fick ja ur'na - Klara Fina Gulleborg! Det blir väl ett för grant namn, det, sa Kattrina, man hon gjorde ingen vidare invändning.

Men Jan i Skrolycka var rent häpen över sig själv, som hade kunnat hitta på något så fint som att ta solen till gudmor. Ja, han hade blivit en annan människa i det ögonblicket, då den lilla flickan blev lagd i armarna på honom."

Är svensken svensk till jul?

Ja, människor i Sverige är faktiskt väldigt svenska till jul. Alla vi som bor i Sverige firar jul på ett sätt som är svenskt, det vill säga påverkat av att det är här i landet det sker med de förutsättningar som finns här. Sedan kan det vi gör, äter, sjunger och omger oss med uppfattas som mer eller mindre "svenskt" eftersom vi gör på litet olika sätt beroende på att vi alla har lite eller mycket olika bakgrund, vanor och ovanor. Om vi tittar på varje detalj är det inte många julsaker, maträtter eller annat som är "ursvenska" eller "urgamla". Julen är i stället en hejdlös blandning av gammalt och nytt, svenskt och icke-svenskt. Vilket är typiskt för en sed som lever och förs vidare.

Tidpunkten för julen, egentligen midvintern, är en gammal men inte särskilt unik svensk tidpunkt att fira högtider och festa på. Solens högsta och lägsta punkt på himlen är en vanlig tid att uppmärksamma i många kulturer och har så gjorts under långa tider. Det är den 24 december, julafton, som är den viktigaste dagen under helgen för oss, inte den 25 dec, 6 dec eller 6 jan, som det är på andra håll inom kristenheten. Detta är vanligast i och specifikt för Skandinavien och gör oss därmed samtidigt lite svenskare och mer typiskt nordiska.

Helgonet Sankt Nikolaus

Jultomten kommer hem till oss – det gör han inte i de flesta kristna länder. I stället utför han i andra kulturer sin syssla på andra sätt, exempelvis genom att passera på natten till juldagen och lämna sina klappar medan alla sover. Jultomten som klapputdelare är för övrigt ett ganska sent fenomen här i landet – förr var det bocken. Eller också vänner och bekanta som "klappade" på dörren, slängde in en present och sprang sin väg för att inte bli avslöjade.

Julens, och Lucias, utformning och historia är bra exempel på hur seder och bruk ändras och anpassas genom åren. Det katolska helgonet Sankt Nikolaus, som under medeltiden så att säga fanns även i Sverige, delade ut gåvor till barnen 6 december. Vår gamle, svenske gårdstomte fick i stället julgåvor i form av extra mycket mat, men han gav inga julklappar. Å andra sidan såg han till gården och hjälpte till med djuren året om.

Jesusbarnet, i skepnad av en vitklädd

"Tomten" av Fredrik Wohlfart (1837-1909). Tavlan finns på Göteborgs konstmuseum.

flicka, fick sedan ersätta det katolska helgonet Sankt Nikolaus i det reformerade, protestantiska Tyskland och samtidigt flyttades klapputdelningen till julen.

Det gällde för de nya kyrkorna att avskaffa de papistiska symbolerna och att skapa nya, i vissa fall lutheranska vanor och seder. Delvis lyckades man väl med det, men inte helt, och det går inte, alltid som man tänkt sig. I Sverige blev som sagt julafton också presentafton, men det var inte Jesusbarnet utan först bocken och sedan en "blandvariant" av gårdstomten och Sankt Nikolaus som kom med klapparna.

Myten om helgonet från Sicilien

Jesusbarnet gick så att säga i stället en annan väg, åtminstone om vi skall tro Jan-Öjvind Swahn, en av svensk folklivsforskningens stora under 1900-talet. Detta vitklädda flickebarn med ljus i håret passade bra in i en annan svensk sedvana. I Sverige har vi nämligen sedan "urminnes tider" – på årets kortaste dag – ätit en stadig lussefrukost, som inföll den 13 december, enligt gammal tideräkning.

Lucia blir först på 1920-talet en spridd och kommersiell angelägenhet för alltfler svenskar – och det är först då hon kopplas till myten om helgonet från Sicilien. Å andra sidan blir Lucia något av de svenskaste seder som går att hitta, och den sprids sedan delvis över världen tillsammans med en annan "ursvensk" 1900-talsföreteelse, Nobelpriset.

Så våra julseder är en försvenskning av företeelser från diverse håll och tider.

Främst är det tyska inflytanden fram till och med slutet av 1800-talet, därefter ökar det anglo-saxiska trycket.

Låt oss sammanfatta litet av julfirandet på följande sätt: "Urgammalt" är tidpunkten och gårdstomten. Gammalkristna, katolska inslag är jultomten och lutfisk. Protestantiska, lutheranska inslag är julottan och julgranen. Moderna, kommersiella företeelser är Kalle Anka, Julkalendern och adventstjärnan.

Lucia firar vi på jobbet

Att fira jul är vanligt men inte specifikt eller särskilt unikt svenskt. Vanligt och unikt svenskt är Luciafirandet. Högst ovanligt i dag men ganska unikt svenskt – det är svårare att hitta något sådant – är kanske julboken som julklappsutdelare. Om vi vrider lite på perspektivet kan vi konstatera att Lucia firar vi ofta på arbetsplatsen eller dagis, i skolan eller föreningen, på julafton umgås vi med familjen, och på nyarsafton med vänner och bekanta.

Så juletider i Sverige är ganska svenska trots allt. Visst tar vi till oss delar från andra kulturer och hittar på nytt men dessa nyheter anpassas och samsas hela tiden med det vi "alltid gjort". Vi gör det vi gör tillsammans med andra som finns omkring oss – oberoende av var delarna i kollaget jul har sitt ursprung.

Mats Nilsson
etnolog

Personality

NYA DOCENTER

Bengt Hallerbäck
docent i kirurgi

Anette Thörnquist
docent i historia

Göran Björk
docent i oceanografi

Johan Rodhe
docent i oceanografi

Mats Brännström
docent i obstetrik och gynekologi

Grigori Rozenblioum
docent i matematik

Mall Stålhammar
docent i engelska

Lars Grip
docent i kardiologi

Karl Anders Hansson
docent i pediatrik

Eva Hurt-Camejo
docent i kardiovaskulär forskning

Eva Carina Ämmälä
docent i cellulär biofysik

ÖVRIGA FÖRORDNANDEN

Jan Pettersson
forskarassistent i miljövetenskap
vid institutionen för kemi,
fysikalisk kemi

Johan Kärrholm
universitetslektor i ortopedisk
kirurgi, tjänsten är förenad med
befattning som överläkare vid
Sahlgrenska universitetssjukhuset

PERSONALNYTT

Fd prorektor **Birgitta Strandvik**,
professor vid Barnkliniken,
Sahlgrenska universitetssjukhuset
Östra, tillträder som ny vice ordförande för Svenska
Läkarsällskapet (SLS)
fr o m 1 januari 1998.

Utdelningar

Augustipriset till Liedman

Sven-Eric Liedman har skrivit årets bästa fackbok I skuggan av framtiden, för "en bred och väl underbyggd bild av modernitetens idéutveckling i ett historiskt perspektiv".

Personerna bakom det nya programmet Vetenskapsradion, från vänster till höger, Martin Widman, Lena Nordlund, Jan-Olov Johansson, Per Helgesson, Ulrika Larshamre och Ann-Louise Martin.

Start för Vetenskapsradion

REDAN NU KAN DU ANTECKNA ett datum i nästa års almanacka. Måndagen den 12 januari startar Vetenskapsradion, ett dagligt vetenskapsprogram på morgonen. Varje vardag, klockan 07.33, kommer P1:s stora morgonpublik att få nyheter från de spännande samhällsområdena: medicin, miljö och teknik.

Vetenskapsradions redaktion uppmanar forskare att komma in med tips och information. Ta kontakt med antingen Jan-Olov Johansson, tel 018-560 581, eller redaktionens sekreterare Ingrid Lundquist, tel 018-560 582.

Det gamla klassiska radioprogrammet Vetandets Värld går nu in på sitt 24:e år. Programmet som kan handla om allt från vikingar till virus sänds varje vardag efter lunch, kl 12.05.

Journalens Julrecept

Det är lätt och kul att göra "riktig" senap. Bäst går det med en elektrisk kaffekvarn, långst tid tar det med en rund skål och kanonkula.

1 påse (35 g) brun senap krossas mycket fint i kaffekvarnen. Lägg över i en skål och fortsätt med 4 msk vatten

1/2 msk röd vinäger
1 msk honung
1/2 tsk salt
2 msk olja
(smaksätt med timjan)

Rör den riktigt fluffig, flytta över i en burk och låt stå kallt en vecka för att mogna (det blir ca 1dl färdig senap)

Receptet: Gunvor Fröberg, lärare i matkultur, inst för hushållsvetenskap

Populärvetenskapens vecka

Konsthanverkare på väg mot självinsikt

– Detta är en utställning som aldrig borde visas! Orden är Pieter Hybbinettes och gäller utställningen Färg och Form & Kroppsgestaltning som visats på Högskolan för Design och Konsthantverk.

I så fall är detta en artikel som aldrig borde ha skrivits.

MASKER I OLIKA SKARPA FÄRGER, fantastiska lätta flygande föremål, en serie barnsligt målade träd och hus, på en vägg hänger små utsökta nakna kärleksdikter. Och så finns förstås de mer traditionella teckningarna av kroppar i olika ställningar: så såg utställningen ut som visades under den populärvetenskapliga veckan, med verk av studenter från andra årskursen på linjen för konsthantverk. Utställningen visar vad studenterna presterat under fem intensiva och omtumlande veckor då de sysslats med kroppsgestaltning på ett annorlunda sätt.

– Kursen hade tre mål, förklarar Pieter Hybbinette, skulptör, universitetslektor och entusiastisk idéspruta för kursen: att genom praktiska övningar frigöra kreativ energi hos studenterna, att söka vidare förståelse för det egna fackområdet genom kroppsgestaltning, att genom gruppsamtal och gemensamma eller individuella arbetsanalyser fokusera olika förhållningssätt till konstnärlig yrkesverksamhet.

– Alla bär vi på en ryggsäck av konventioner och föreställningar om hur saker och ting ska vara, säger Pieter Hybbinette. Jag försöker hjälpa studenterna att ta bort ryggsäcken. Därför har studenterna under fem veckor fått utforska sina föreställningar om konsten, livet och inte minst fått till uppgift att försöka utveckla hela sin personlighet. Det gäller att skärpa sinnena, komma bort från omedvetna tabun och öppna sig för det stora äventyret.

Söka nya vägar

Det stora äventyret, att våga vara sig själv, våga ställa sig utanför vedertagna konventioner, våga söka nya vägar utan några garantier för att de verkligen leder någon vart kräver mycket arbete och mycket mod.

– Därför ställer alla studenter ut anonymt! De verk som skapades under den här kursen är så personliga och utlämnande att egentligen borde de inte ställas ut alls.

För att tvingas se på omvärlden med friska ögon har studenterna ställts inför en samling "omöjliga" uppgifter: de har fått måla av en modell som befunnit sig i ständig rörelse, de har fått måla sig själva som träd, de har fått måla sina kamrater som hus. Under två dagar leddes kursen av Svante Grogarn, regissör, scenograf och lärare i fysisk teater. Dessutom har studenterna haft en helt fri uppgift då de har fått göra precis vad de velat.

– Detta var kanske det svåraste, säger Maria Öhman som studerar smyckekonst. Jag förstod först

Studenterna på HDK har fått i uppdrag att göra masker som visar motsatsen till dem själva.

inte att jag faktiskt fick göra precis vad jag ville, det behövde inte ens ha med konst att göra. Men till slut valde jag att dansa.

Maria Öhman upplevde kursen som betydligt längre än bara fem veckor.

Mot större frihet

– Det var så intensivt, man tänkte hela tiden. Man fick arbeta på ett annat sätt än man var van vid och det var oerhört tröttnande. Men det var en underbar kurs. Självt tycker jag att jag lärt känna mig själv bättre, inte minst mina mjuka sidor och att jag är mindre stressad.

– Detta var en kurs då alla reagerade, säger Tobias Andersson, som också studerar smyckekonst, och bara det är fantastiskt. Det var bra att man kunde komma bort från det eviga kravet att vara duktig och

istället fick ge sig ut på okänd mark. Kursen ledde inte till något färdigt resultat, den var annorlunda, och jag känner att jag fått större självsäkerhet.

Alltså var det ingen konstutställning i vanlig mening som visades i festsalen på Högskolan för Design och Konsthantverk. Utan snarare en redovisning av ett arbete som gällde en inre process mot större frihet och självkänedom.

– Och alltså egentligen omöjligt att visa, säger Pieter Hybbinette och skrattar.

Varav möjligen följer att även denna artikel är omöjlig. Men ändå finns den ju, liksom konsthantverkstudenternas utställning och ger kanske åtminstone en fingervisning om något man egentligen inte kan prata om.

Eva Lundgren

Händer i gips var en fri uppgift i projektet.

Svar till

G-P JOURNALISTEN Ingmar Archenholtz framför i GU Journalen nr 2 synpunkter på hur bl a den samhällsvetenskapliga fakulteten fullgör sin informationsskyldighet i allmänhet och information om rapporter och avhandlingar i synnerhet. Med anledning av detta kan ett klarläggande vara på sin plats eftersom Ingmar Archenholtz uppenbarligen inte gjort sig helt underrättad om tingens ordning inom fakulteten.

Samhällsvetenskapliga fakulteten har en starkt decentraliserad organisation; Handelshögskolan respektive utbildningsvetenskap har vardera en heltidsanställd informatör och inom det socialvetenskapliga området har undertecknad informationsansvaret. Åtskilliga av fakultetens institutioner har dessutom en väl utvecklad egen informationsverksamhet.

Vad gäller spridandet av information av forskningsrapporter sker detta från flera olika håll till de medier som uttryckt intresse.

Meddelanden om samhällsvetenskapliga avhandlingar, slutligen, distribueras på likartat sätt. Till Göteborgs-Posten sänds t ex sådan information till nio olika avdelningar/personer.

Svenbo Johansson

Kanslichef Fakultetskansliet för samhällsvetenskap

